

QUI DIA PASSA, ANY EMPENY

Aproximació a la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

Pau Ribas Ballestín

Treball final de grau en Llengua i Literatura Catalanes
Universitat Oberta de Catalunya
Juny de 2016

Director: Roger Pérez Brufau

**Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada (by-nc-nd):
No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.**

[Resum de la llicència](#)

RESUM

Lluny de ser només la figura retòrica elaborada que trobem a la literatura, la metàfora es mostra com una forma omnipresent d'entendre i parlar de conceptes abstractes i *gestàltics* en termes d'altres conceptes molt més accessibles, fins al punt que, moltes vegades, el coneixement que tenim d'aquests conceptes i la manera amb la qual en parlem, depèn exclusivament de la metàfora conceptual que els relaciona amb experiències més concretes, físiques, del nostre dia a dia.

Aquest treball estudia la metàfora conceptual TEMPS ÉS ESPAI des de la perspectiva de la Lingüística Cognitiva i integra les expressions del català que corresponen a aquesta mateixa metàfora conceptual dins dels estudis existents d'altres llengües per tal de trobar-hi semblances i diferències pel que fa principalment a la semàntica.

Després d'una introducció bàsica a la Lingüística Cognitiva, que tracta els temes clau de la disciplina, la descripció dels conceptes *esquema d'imatge* i *projecció metafòrica*, s'obre pas a la caracterització del temps com a forma mental amb necessitats especials de conceptualització i, seguidament, es dona espai al tema principal, la metàfora conceptual, de la qual se'n fa una descripció general i una particularització d'EL TEMPS ÉS ESPAI, tractada més a fons, per arribar a entendre com diverses llengües i cultures caracteritzen el temps en termes d'espai.

Finalment, amb el recull d'expressions i frases fetes es durà a terme una anàlisi per descobrir-ne les regularitats i generalitats en el cas del català.

Paraules clau: esquema d'imatge, metàfora conceptual, temps, espai, català, frase feta.

ABSTRACT

Far from being only the rhetoric device we find in literature, metaphor is itself shown as a pervasive way of understanding and talking about abstract and gestalt concepts in terms of others we find much more accessible. Many times, the knowledge we have of these concepts and the way in which we talk about them, depends only on the conceptual metaphor that puts them in relation to more specific, everyday bodily experiences.

This paper studies the TIME IS SPACE conceptual metaphor from the Cognitive Linguistics perspective and integrates some Catalan expressions correspondent to the same conceptual metaphor into present research in other languages, in order to be able to find certain semantic matches and differences.

After a basic introduction to Cognitive Linguistics to show the key notions of the discipline, and the concepts *image schema* and *metaphoric projection*, follows the characterization of time as a mental form with special conceptualization demands. Then, the main point, conceptual metaphor, appears with a particular case, the TIME IS SPACE metaphor, somehow more thoroughly studied to understand how certain languages and cultures characterize time in terms of space.

Last, certain Catalan expressions will be analyzed in order to discover some regularities for the Catalan case.

Keywords: image schema, conceptual metaphor, time, space, Catalan, idiom.

Índex de continguts

1. Introducció.....	4
2. Esquemes d'imatge i projeccions metafòriques.....	5
2.1. Els esquemes d'imatge.....	7
2.1.1. Dos exemples d'esquema d'imatge.....	9
2.2. Les projeccions metafòriques.....	12
2.3. Restriccions i implicacions.....	13
3. La metàfora conceptual.....	14
3.1. Parcialitat.....	18
3.2. Experiència i cultura.....	18
3.4. Les metàfores orientacionals.....	20
4. Què és el temps?.....	21
4.1. Un tema filosòfic.....	21
4.2. Interdisciplinarietat.....	22
5. EL TEMPS ÉS ESPAI.....	24
5.1. Complexitat lèxica.....	25
5.2. Models cognitius per al temps.....	26
5.2.1. El temps en moviment.....	27
5.2.2. L'ego en moviment.....	28
5.2.3. Seqüències temporals.....	30
6. La metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català.....	31
6.1. El corpus.....	31
6.2. Orientació i esquema d'imatge dominant.....	31
6.2.1. Esquemes relacionats amb CAMÍ.....	34
6.2.2. Preposicions de l'orientació horitzontal.....	35
6.3. Orientacions de volum.....	37
6.3.1. Esquema CONTENIDOR.....	38
6.3.2. Esquema OBJECTE.....	39
6.3.3. Referències a PARTS DEL COS.....	40
6.3.4. Esquema CENTRE-PERIFÈRIA.....	40
Conclusió.....	42
Referències.....	44
ANNEX.....	46

1. Introducció

Aquest treball s'emmarca primerament en la Lingüística Cognitiva, una branca de la lingüística que sorgí a finals dels anys vuitanta del segle passat a partir de la publicació de *Women, Fire, and Dangerous Things*, de George Lakoff, i del primer volum de *Foundations of Cognitive Grammar*, de Ronald W. Langacker. Totes dues obres es publicaren el 1987, com *The Body in the Mind*, de Mark Johnson, que ja havia col·laborat amb Lakoff el 1980 a *Metaphors We Live By*. Aquestes tres últimes obres esmentades, juntament amb *Philosophy in the Flesh*, també de Lakoff i Johnson (1999), han estat les lectures bàsiques per poder dur a terme el treball.¹

En la Lingüística Cognitiva el coneixement lingüístic forma part de la cognició general, de les habilitats cognitives que ens permeten aprendre, raonar, etc. S'hi incorporen estudis provinents de diverses disciplines que formen el conjunt de les ciències cognitives per tal de trobar relacions entre conceptualització, experiència corpòria i lingüística. El significat és l'objecte d'estudi de la Lingüística Cognitiva, però aquest depèn de com el nostre cos experimenta cada situació i de com relacionem la nostra cultura amb aquesta experiència a fi de construir un significat producte de la nostra ment.

Dins de la Lingüística Cognitiva, a més, aquest treball tracta la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI. La metàfora és un procés de pensament (figura de pensament) que permet conceptualitzar un domini (normalment abstracte) en termes d'un altre (concret o més conegut). La metàfora conceptual és un esquema general que, a partir d'un domini origen, facilita la producció d'un conjunt d'expressions metafòriques per fer referència a un domini destí mitjançant una sèrie de patrons d'inferència que els relaciona. Per al domini de l'espai són essencials les metàfores orientacionals perquè incorporen esquemes d'imatge orientacionals i de moviment. Els conceptes *esquema d'imatge* i *metàfora conceptual* són cabdals en aquest treball, però encara n'hi ha com a mínim dos més: *corporització* i *cultura*, bàsics en la formació del significat. Van apareixent al llarg de tot el text per tal de poder entendre'n el rol; un rol que pot arribar a ser trencador amb la forma amb què hem après a entendre el món i amb allò que creiem que és la veritat.

L'objectiu del treball és, primerament, entendre bé els conceptes esmentats per poder abordar, tot seguit, la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català. S'ha trobat suficient bibliografia en anglès, però les referències a altres llengües es limiten moltes vegades a curiositats amb les quals difícilment pot construir-se un argument. Per aquest motiu i per l'evident càrrega de tipologia lingüística que suposaria desenvolupar-lo, no hi ha un capítol dedicat a les llengües del món i es passa directament al tractament del català. L'espai limitat del treball també ha pesat a l'hora de prendre aquesta decisió. No obstant

¹ Les edicions utilitzades de les quatre lectures bàsiques es poden consultar a les referències del final del treball.

això, s'ha volgut que els capítols se succeïssin aportant nou coneixement de forma progressiva per poder-lo assimilar sense sorpreses sobtades per als no iniciats en la disciplina.

S'ha cregut convenient la presència d'un annex amb les expressions del català que fan referència al temps, perquè sempre s'hi poden trobar més exemples i significats que els que es tracten als capítols 5 i 6. Encara que no totes estiguin relacionades amb la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI, és interessant conèixer els matisos de la conceptualització del temps en la nostra cultura per poder comprendre'ns com a comunitat de parlants diferenciada de les altres que tenim més a prop, però alhora, integrada en la cultura occidental. A més, havent tractat els conceptes de *corporització*, *subjectivitat*, *imaginació* i *emoció*, els detalls que s'hi podran detectar poden arribar a ser reveladors.²

2. Esquemes d'imatge i projeccions metafòriques

Aquest capítol, malgrat que es trobi allunyat d'allò que molta gent pensa que és la lingüística, perquè tracta una sèrie de coneixements que es poden titllar d'abstractes, és fonamental per abordar el tema del treball que es desenvoluparà en els següents capítols. Si bé els conceptes que s'hi tractaran no tenen una definició ben delimitada, esdevenen fonamentals per entendre, d'alguna manera, les transicions que se succeeixen entre la realitat i l'expressió de la realitat mitjançant el llenguatge.

És necessari tenir una idea de com raonem les persones i què és el que realment prenem com a significatiu. A aquest efecte hi ha dues estructures imaginatives cabdals: els *esquemes d'imatge* i les *projeccions metafòriques*. Ambdues estructures integren les connexions que ens permeten entendre entitats de natura tan diversa com una situació, un objecte o un text, i mostren que el coneixement abstracte té la base en l'experiència física. Els esquemes d'imatge i les projeccions metafòriques permeten l'ordenació de totes les experiències adquirides mitjançant el moviment i la interacció del nostre cos amb l'entorn físic en què vivim.

El paper de la imaginació, en el sentit d'organitzadora de noves experiències segons les experiències antigues, quan es parla d'esquemes d'imatge i projeccions metafòriques, és interessant, segons Kant (Johnson 1987: 165), perquè genera les connexions que permeten organitzar les representacions mentals de manera que se'n puguin obtenir unitats coherents i significatives d'experiència, cognició i llenguatge. Aquesta és una activitat central perquè permet fer una tria d'allò que és realment significatiu d'una experiència nova i determinar

2 Recull a partir d' ESPINAL, M. Teresa (2006 [2004]), FONT, Ramon (1984 [1900]), GIMENO, Antoni; ROURA, Amadeu (1982), PARÉS, Anna (1999) i PUJOL, Josep (1999).

de quina manera es raonarà sobre aquella mateixa experiència, tenint en compte les possibles recurrències de «forma» amb altres experiències anteriors. Així doncs, la imaginació s'allunya de l'irracional perquè les estructures imaginatives tenen molt a veure amb el fet d'establir connexions i extreure inferències com a estratègia per a la solució de problemes de la vida quotidiana.³

Un concepte fonamental en l'aproximació als esquemes d'imatge, a la metàfora conceptual i, en general, cabdal en les ciències cognitives, és el de *corporeïtat* o *corporització* (anglès: *embodiment*). El nostre cos és, bàsicament, la forma que tenim les persones (i tots els éssers vius) de percebre la realitat espaciotemporal que ens envolta. El cos estableix la connexió entre el món i la nostra ment, per això es pot dir que la ment humana està corporitzada. La corporització és essencial per entendre què i qui som, i també, com s'exposarà més avall, perquè influeix la manera en què les coses esdevenen significatives per a nosaltres. Des del moment en què naixem comencem a interactuar amb el món, detectem que hi ha certes pautes o estructures de regularitat que es repeteixen i ens permeten identificar una situació i classificar-la al costat de situacions semblants per tal que el món i la nostra experiència siguin coherents i tinguin un significat. Aprenem que, a part de les reaccions automàtiques, la concepció d'una situació i la resposta que se'n desprendre depèn, en gran mesura, de nosaltres mateixos, no pas només del significat proposicional.

És en aquest sentit, en part, que el significat va més enllà de les paraules. Al costat del moviment, la percepció i la comunicació, a Johnson (2007) hi prenen protagonisme l'emoció i les qualitats del món (o de la vida) pel que fa a la construcció del significat. Experimentem el món globalment, permanentment, tot i que moltes vegades el significat sorgeix sense ser-ne conscients (Johnson 2007: 17). La relació amb el «*cognitive unconscious*» de Lakoff i Johnson (1999) es fa evident quan es parla de les diverses manifestacions del cos: biològica, ecològica, fenomenològica, social i cultural (Johnson 2007: 275-278), en el sentit que el nostre cos no és purament ni un objecte ni una construcció cultural.

3 D'aquest concepte *imaginació* en pot ser un significat aproximat el tercer de l'entrada al DIEC2: «Facultat d'organitzar d'una manera nova, en forma d'imatges, els materials procedents de l'experiència perceptiva anterior».

2.1. Els esquemes d'imatge

Per tal d'entendre com es generen aquestes estructures a partir de la percepció de l'entorn, cal abandonar la concepció que encara avui es té que el fet d'entendre o comprendre és només una qüestió d'establir correspondències «estàtiques» del tipus:

Percepció 1 => Concepte 1/ Proposició 1 [...] Esquema 1

...

Percepció N => Concepte N/ Proposició N [...] Esquema N

Aquesta forma d'establir significats es correspon amb la visió objectivista,⁴ que no té en compte la corporització. Els esquemes d'imatge no són proposicions estàtiques, sinó que sorgeixen preconceptualment a partir de l'experiència analògica, contínua i complexa en l'entorn. La comprensió és un procés d'ordenació que necessita establir connexions entre dominis d'experiència, per això els esquemes d'imatge «forneixen la nostra experiència d'una estructura i definició comprensible i connecten dominis d'experiència diferents per tal d'establir una mesura de coherència i unitat a la nostra comprensió del món» (Johnson 1987: 37). Sense aquestes estructures la nostra comprensió seria caòtica.

Un esquema d'imatge és un patró recurrent de naturalesa preconceptual que funciona com una estructura dinàmica que organitza i dona coherència a la nostra experiència. Com a esquemes són molt senzills perquè tenen només un nombre petit de components relacionats mútuament, cosa que els permet ser prou abstractes i generals per a identificar un nombre relativament gran d'experiències, percepcions, esdeveniments, situacions socials, etc., que presentin una estructura semblant. D'alguna manera ens ajuden a categoritzar les nostres interaccions perceptives i programes motors de forma prou flexible per permetre que les particularitats de cada experiència puguin modificar (instanciació) els esquemes d'imatge per tal d'adaptar-hi la nostra comprensió i poder expressar significativament el món físic mitjançant el llenguatge.⁵

Altres definicions, com la d'Evans (2007: 106), prefereixen parlar dels esquemes d'imatge d'una forma més difosa, sense tractar els aspectes componencials o de representació gràfica:

«... a relatively abstract representation that arises directly from our everyday interaction, and observation of the world around us».

4 Si es vol conèixer l'objectivisme més a fons, i comparar-lo amb altres visions com l'empirisme, es pot consultar Johnson (1987), Lakoff i Johnson (2003 [1980]) i Lakoff i Johnson (1999).

5 Aquest paràgraf recull els aspectes bàsics que per a Johnson (1987) defineixen els esquemes d'imatge.

No obstant això, hi ha una clara relació entre percepció i esquemes d'imatge, corporització i conceptualització que, a més de palesar-ne la importància en les projeccions metafòriques, com es veurà més endavant, fa pensar que els esquemes d'imatge són «la peça central de les relacions gramaticals» a més de ser-ho en l'anàlisi semàntica i morfològica, ja que per a la Lingüística Cognitiva, lèxic i gramàtica formen un contínuum (Langacker 2005: 108).⁶

Tot seguit es presenta una llista d'esquemes d'imatge sense classificacions de cap mena. S'ha optat per mostrar-la d'aquesta manera perquè els esquemes d'imatge es poden agrupar segons diversos criteris:⁷

CONTENIDOR, ORIGEN-CAMÍ-META, RELACIÓ (*LINK*), PART-TOT, CENTRE-PERIFÈRIA, EQUILIBRI, FORÇA, PERMÍS, OBSTRUCCIÓ, CONTRAFORÇA, ATRACCIÓ, COMPULSIÓ, ELIMINACIÓ DE RESTRICCIÓ, DIVERSIÓ (DESVIACIÓ), CONTACTE, ESCALA, PROP-LLUNY, SUPERFÍCIE, PLE-BUIT, PROCÉS, CICLE, ITERACIÓ, COINCIDÈNCIA (*MATCHING*), FUSIÓ (*MERGING*), DIVISIÓ (*SPLITTING*), OBJECTE, COL·LECCIÓ, INCOMPTABLE-COMPTABLE, SUPERIMPOSICIÓ, DALT-BAIX, DAVANT-DARRERE, MOVIMENT INANIMAT, MOVIMENT ANIMAT, MOVIMENT PROPI, MOVIMENT CAUSAT, LOCOMOCIÓ, EXPANSIÓ, RECTE (*STRAIGHT*), RESISTÈNCIA, ESQUERRA-DRETA.

Així doncs, es pot optar per un criteri d'autor (p. ex. fer un grup amb els que són centrals en Lakoff i Johnson i un altre grup amb els que apareixen en altres autors), de tipus d'esquema d'imatge (p. ex. esquemes d'orientació: ESQUERRA-DRETA, DALT-BAIX, DAVANT-DARRERE, PROP-LLUNY, CENTRE-PERIFÈRIA, ORIGEN-CAMÍ-META, i fins i tot, CONTENIDOR), d'esquemes que afecten un determinat concepte (p. ex. el substantiu *tren* es pot caracteritzar per la combinació dels esquemes d'imatge OBJECTE, LOCOMOCIÓ, ORIGEN-CAMÍ-META, i altres com DIVISIÓ, COL·LECCIÓ, CONTENIDOR, DAVANT-DARRERE, PART-TOT, ITERACIÓ, etc.) i, finalment, una divisió entre els esquemes d'imatge bàsics o fonamentals i els complexos o elaborats (p. ex. es diu que els esquemes ORIGEN-CAMÍ-META, CONTENIDOR i FORÇA són els bàsics, els que s'adquireixen més aviat) (Mandler i Pagán 2014: 510-532).

6 La continuïtat entre lèxic i gramàtica (i la relació entre sintaxi i semàntica) és un dels pilars de la Lingüística Cognitiva. En aquest aspecte destaquen dues teories: la Gramàtica Cognitiva de Ronald W. Langacker (1987, 1991, 2005, 2008), que posa la semàntica al centre de la gramàtica (el significat depèn del *contingut conceptual* i de la *construalitat semàntica*), i la Gramàtica de Construccions d'Adele E. Goldberg (1995, 2006), en la qual es proposa un *constructió* que contrasta amb el lèxic generativista perquè, a més de paraules, admet altres parells de forma-significat, les *construccions* (des de morfemes fins a patrons oracionals com les frases fetes, les passives, etc.), que aporten significat per elles mateixes. Ambdues teories són veritables alternatives a la teoria generativista del llenguatge pel fet d'incorporar la semàntica, l'experiència corporal i la cultura a la disciplina de la lingüística.

7 Es tracta de la llista que proposa Hampe (2005: 2-3), però sense les separacions ni els comentaris que adjudiquen els esquemes d'imatge als diversos autors que han anat fent llistes al llarg del temps.

2.1.1. Dos exemples d'esquema d'imatge

Malgrat que moltes vegades es parli dels esquemes d'imatge amb l'acompanyament d'imatges que volen representar-los, el caràcter dinàmic dels esquemes és difícil de mostrar amb figures fixes. És molt important entendre que els esquemes d'imatge no són només figures esquemàtiques o explicacions abstractes sense parts definides; ambdues s'ajuden mútuament per tal de facilitar-ne la comprensió.

L'esquema CAMÍ (*PATH, SOURCE-PATH-GOAL*) és una estructura molt comuna sorgida del nostre funcionament constant del cos i de l'observació dels cossos en l'espai. Hi ha una gran quantitat d'esdeveniments que comparteixen les parts i relacions bàsiques de l'esquema CAMÍ. N'hi ha que tenen una interpretació literal, per exemple «caminar des d'un lloc a un altre per un camí», i altres que en necessiten una de metafòrica, per exemple les transicions físiques entre sòlid, líquid i gasós d'un element; però tant l'un com els altres es poden entendre en termes de moviment mitjançant l'esquema CAMÍ (figura 1).

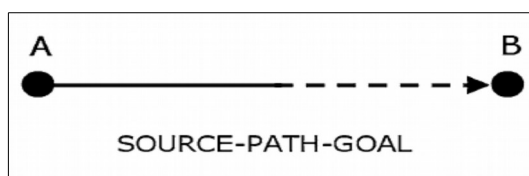

Figura 1: Esquema CAMÍ.

Aquest esquema es regeix per la lògica espacial i consta de tres elements bàsics (Johnson 1987: 28):

- un punt (lloc) de sortida (inici),
- un punt (lloc) final (meta, fita, objectiu) i
- un vector que els uneix i marca una direcció.

Lakoff i Johnson (1999: 33) no parlen de *vector*, sinó de *ruta* d'inici a final i de *trajectòria* del moviment. També hi afegeixen un *trajector* que es mou i té unes *posició* i *direcció actuals* i una *posició final* que pot no coincidir amb la meta (aquests elements suposen un cert *propòsit* que s'assoleix en arribar a l'objectiu). L'esquema CAMÍ accepta altres extensions (un vehicle, obstacles, forces, etc.) i les transformacions d'expansió, escurçament i deformació. A més, tant la sortida com la meta es poden perfilar (*profile, highlight*) com a *landmark*.⁸

8 Per als parells *trajector-landmark* i *profile-base*, es pot consultar el capítol 3 de Langacker (2008).

- *a, fins, cap a*, etc. perfilen la meta com a *landmark*,
- *de, des de*, etc. perfilen la sortida com a *landmark*.

Alguns CAMINS inclouen una superfície física, altres un CAMÍ projectat, com la trajectòria d'una pilota després del xut, i també n'hi ha que existeixen en la nostra ment (Johnson 1987: 113), com quan entenem el temps en termes de moviment al llarg d'un camí. En aquest últim cas, la lògica temporal s'afegeix a l'espacial: s'arriba al punt final *després* d'haver estat en el punt d'origen i d'haver passat per tots els punts de la trajectòria.

L'esquema CONTENIDOR (de l'anglès *CONTAINMENT*) apareix amb la sensació de ser dins o fora d'un «lloc», una de les més generalitzades de la nostra experiència corporal. El nostre cos té també tres dimensions; hi «fiquem» i en «surten» substàncies. Som contenidors i, alhora, estem continguts en entorns de naturalesa diversa (habitacions, vehicles, grups, comunitats, etc.) que tenen límits, fronteres (*boundaries*) i forces que ens mantenen a l'interior (Johnson 1987: 21). A l'exterior no hi ha forces, quedem lliures i alliberats. L'esquema CONTENIDOR (figura 2) s'adiu a totes aquestes situacions perquè té els elements mínims i indispensables que en permeten l'adaptabilitat:

- un interior,
- un exterior i
- un límit o frontera entre els dos elements anteriors.

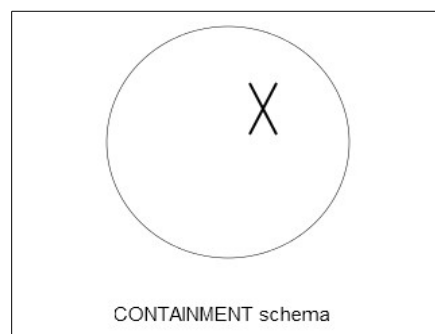

Figura 2: Esquema contenidor (Johnson 1987: 23)

El poder de l'esquema rau en el fet que l'existència de cada una de les parts és condició *sine qua non* de l'existència de les altres; és a dir, cap de les parts no té sentit sense les altres dues. No obstant això, hi són permeses les transformacions d'ampliació/reducció dels límits i d'augment/disminució de les forces que hi actuen (Lakoff i Johnson 1999: 32). Les categories mateixes són contenidors amb límits difusos, i la diversitat d'experiències del dia a dia amb l'orientació dins-fora ens mostra límits tridimensionals, però també bidimensionals i unidimensionals.

L'estructura interna de l'esquema CONTENIDOR té certes implicacions:

- sentit de protecció o resistència del subjecte respecte l'exterior,
- les forces es limiten a l'espai del contenidor,
- sentit de fixació o ubicació del subjecte,
- accessibilitat/inaccessibilitat al subjecte des de l'exterior i
- lògica de CONTENIDOR (*transitivity*).

Cal fer èmfasi que els esquemes d'imatge, a més de ser abstractes, mal·leables, tenir parts definides i relacions que sorgeixen preconceptualment, tenen les qualitats per servir de domini origen d'una metàfora (Johnson 1987: 116):

- són generalitzats en la nostra experiència,
- són entesos perfectament,
- estan ben estructurats,
- tenen una estructura simple i
- «sobresurten», són dominants en el dia a dia.

També s'ha d'esmentar el fet que els esquemes d'imatge es poden combinar. Els esquemes CAMÍ i CONTENIDOR es combinen en una situació tan usual com *sortir d'un lloc per entrar en un altre*, tant literalment (p. ex. *sortir del tren i anar cap a casa*) com metafòricament (p. ex. *sortir d'un any i entrar en un altre*).⁹

Per entendre la naturalesa dels esquemes d'imatge és útil comparar-los amb les imatges estàtiques o també amb les imatges mentals, que són molt més riques en detalls. Un esquema d'imatge és un patró molt més abstracte que es pot manifestar en aquestes imatges, però d'una manera contínua, analògica, i en un nivell més abstracte i general, com si no estiguessin només subjectes a paràmetres visuals. Una altra forma de diferenciar-los de les imatges fixes és entendre que aquestes no estan influenciades pel coneixement general, mentre que els esquemes d'imatge, sí que ho estan; per això es diu que són estructures mal·leables, malgrat la temptació que es té de representar-los mitjançant diagrames amb parts definides i relacionades les unes amb les altres. És aquesta mal·leabilitat la que permet adaptar un mateix esquema d'imatge a diversos objectes, imatges i esdeveniments concrets, com si treballés en un nivell situat entre el de l'estructura fixa abstracta i general i el de la situació particular en què ens trobem. El caràcter dinàmic dels esquemes d'imatge permet unes operacions cognitives que Johnson (1987: 3) anomena *transformacions*. Si es té en compte tot el que representa tenir un simple objecte davant nostre, el caràcter cinestèsic (Johnson 1987: 24) dels esquemes d'imatge es fa molt més

⁹ Trobem un altre exemple de combinació d'esquemes d'imatge a Langacker (2008: 32): “the concept ENTER can be analyzed as a combination of the image schemas object, source-path-goal and container-content”.

palès perquè, sense haver-hi tingut contacte físic, el podem sotmetre a rotació en una mena d'espai mental, com si s'estigués manipulant físicament, operació que forma part del procés d'organització de la nostra experiència.¹⁰

Per altra banda, els esquemes d'imatge són patrons compartits, no pertanyen només a qui experimenta en un moment donat. Una comunitat pot compartir esquemes d'imatge, perquè estan relacionats amb les activitats. Són patrons d'acció, així com patrons per a l'acció (Johnson 1987: 21) perquè «*cognition is action*» (Johnson 2007: 120). Influencien les nostres respostes o poden generar anticipacions a determinades situacions. La comunitat ens ajuda a codificar i interpretar molts patrons, ja que són compartits culturalment per confeccionar la comprensió coherent del nostre món (Johnson 1987: 14). No obstant això, el «nostre món» també és la causa de les restriccions que comporten els esquemes d'imatge, com es veurà més avall.

2.2. Les projeccions metafòriques

Juntament amb els esquemes d'imatge, les seves projeccions metafòriques també són estructures cabdals d'ordenació d'experiències, que permeten una comprensió coherent. En aquest cas, però, afavoreixen que els patrons obtinguts mitjançant l'experiència física organitzin el coneixement abstracte. La metàfora es postula com un molt bon exemple d'operació esquemàtica imaginativa, és a dir, de «creació d'estructures significatives mitjançant elaboracions a partir d'esquemes d'imatge» (Johnson 1987: 99). Lluny de ser mecanismes aleatoris, la riquesa d'estructuració interna es deu al fet que es veuen influenciades per valors, interessos, objectius, pràctiques i teories de la nostra cultura (el rerefons cultural que les avala), cosa que es reflecteix en les expressions lingüístiques. Gràcies a les projeccions metafòriques es poden entendre conceptes abstractes com si fossin, per exemple, objectes «físics». Aquesta funció creativa de les projeccions metafòriques fa pensar que es tracta d'un mecanisme central en el procés de comprensió i raonament (Johnson 1987: 109).¹¹

Així doncs, si es concep la metàfora com una forma de comprensió i expressió preponderant i indispensable, mitjançant la qual es projecten patrons d'un domini d'experiència per estructurar un altre domini diferent, es pot dir que «hi ha un mapeig (*mapping*) d'estructura des d'un domini origen (*source domain*) a un domini destí (*target domain*)» (Johnson 1987: 7). Preguntar-se com i per quina raó es produeix aquest mapeig o projecció és el mateix que voler explicar que si el concepte, idea o domini A és igual que el B, hi ha d'haver un vincle metafòric (*logical link*) entre tots dos; és a dir, s'ha de

¹⁰ Es poden trobar quatre exemples més de transformació a Johnson (1987: 26).

¹¹ Al capítol 4 de Lakoff i Johnson (1999) se'ns parla de les metàfores primàries, sorgides de l'experiència sensoriomotora, com a «estadi anterior» a la formació de les metàfores complexes. També hi trobem una llista de les metàfores primàries més representatives.

comprendre que A és com B pel que fa a les propietats X, Y, Z... (Johnson 1987: 11). Entre A i B hi ha d'haver, doncs, un vincle preconceptual, compartit culturalment i que sorgeixi de la nostra experiència corporal. Segons la Hipòtesi de la Invariància (Lakoff 1990: 54) «*metaphorical mappings preserve the cognitive topology (that is, image-schematic structure) of the source domain*», és a dir, una projecció metafòrica té la restricció de mantenir l'esquema d'imatge del domini origen en el domini destí.¹²

De la mateixa manera que un esquema d'imatge pot estructurar diverses experiències sensorials, fins i tot les que s'experimenten per primera vegada o no s'han experimentat mai, quan un esquema d'imatge es projecta metafòricament té la capacitat d'estructurar diversos dominis abstractes. També pot succeir que un mateix domini abstracte s'identifiqui amb més d'una projecció metafòrica.¹³ Així doncs, «les projeccions metafòriques ens permeten remodelar la nostra experiència» (Johnson 1987: 169) amb creativitat «cada vegada que reconeixem un esquema en una situació nova que no havíem experimentat abans i cada vegada que establim connexions metafòriques entre estructures preconceptuals i conceptuals» (Johnson 1987: 170).

2.3. Restriccions i implicacions

Els esquemes d'imatge i les projeccions metafòriques estan sotmesos a restriccions (*constraints*) i comporten implicacions (*entailments*). Les restriccions provenen principalment de la corporització, però també de la mateixa naturalesa dels esquemes d'imatge. El fet que l'ésser humà sigui un cos és una limitació a l'hora de percebre la realitat. El món que percebem és el món que percep el nostre cos; per tant hi ha aspectes de la realitat que no podem conèixer simplement perquè el nostre cos no és prou sensible o és incapaç de copsar-los.¹⁴ En aquests casos, ens hem de refiar del nostre *coneixement del món*, és a dir, de l'experiència adquirida amb anterioritat. La naturalesa dels esquemes d'imatge, tot i el vessant dinàmic que els caracteritza, també actua com a estalviadora de detalls; d'aquesta manera, la ment pot organitzar i classificar més fàcilment les experiències segons els esquemes d'imatge que hi dominen i segons les seves parts.

12 El cas més senzill, potser, és el proposat per Johnson (1987: 34): la projecció metafòrica que connecta dos o més significats d'un terme. Per exemple, compari's "agafar una palmatòria" amb "agafar una galipàndria".

13 Per exemple, el terme *esport* es compara moltes vegades amb el de *lluita*, però, segons el context, la situació i la intenció comunicativa, es diu que fomenta l'*amistat*, proporciona *salut*, etc., conceptes que, en principi, es poden considerar oposats al de *lluita*, si no és que es pren aquest terme en el sentit de *lluita personal*.

14 Per exemple, quantes vegades no ens hem cremat? El nostre cos és sensible a l'escalfor, però ens cremem sovint perquè aquesta sensibilitat no és transmesa prou ràpidament o amb suficient antelació en comparació amb els nostres moviments.

Pel que fa a les implicacions, l'abstracció dels esquemes d'imatge és ara allò que posa límits a les projeccions metafòriques o, en general, a la creació de coneixement. Les projeccions metafòriques es realitzen partint d'un o més esquemes d'imatge compartits tant pel domini d'origen com pel de destí. Com que aquests dos dominis no són mai iguals, es pot donar el cas de fer-ne una identificació completa de l'un amb l'altre, una analogia que no només serà d'utilitat per expressar «econòmicament» el coneixement (la «solució de problemes» esmentada més amunt), sinó que serà realment el coneixement que es tindrà del domini destí (Johnson 1987: 112).

La comprensió no només pateix les limitacions de la corporització; al capdavant, és una combinació de tota la nostra cultura i mecanismes corporals, que afecta tot allò que som, tot el nostre ésser:

«[U]nderstanding, therefore, involves our whole being –our bodily capacities and skills, our values, our moods and attitudes, our entire cultural tradition, the way in which we are bound up with a linguistic community, our aesthetic sensibilities, and so forth. In short, our understanding is our mode of “being in the world”» (Johnson 1987: 102).

Tot i que es tracti d'experiències socials i intersubjectives, els nostres cossos tenen una mateixa estructura que no ens proporciona suficient llibertat per obtenir un significat total, una veritat absoluta.

3. La metàfora conceptual

En aquest capítol cal tenir present la manera com les persones comprenem les experiències i veure el llenguatge com una forma de comprensió molt útil per al nostre sistema conceptual, perquè l'ajuda a fonamentar-lo, estructurar-lo i definir-lo, sense perdre de vista que el nostre sistema conceptual és com és perquè és producte de la nostra biologia i de la forma en què interactuem amb els entorns físic i cultural, és a dir, és producte de la naturalesa humana (Lakoff i Johnson 1980: 118).

La metàfora és una manera de concebre una cosa en termes d'una altra, per això es diu que la principal funció de la metàfora és permetre la comprensió. No es tracta només d'una qüestió lingüística perquè el significat que una metàfora té per a una determinada persona depèn del seu bagatge cultural i experiencial (Lakoff i Johnson 1980: 142), cosa que, ja de bon principi, ens donen a conèixer els dos autors:

«...metaphor is pervasive in our everyday life, not only in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature» (Lakoff i Johnson 1980: 3).

Molts dels conceptes importants per al dia a dia són abstractes o bé no tenen uns límits clars en la nostra experiència (tal com passa amb les emocions i les idees), per això els hem de copsar en termes d'altres conceptes de més fàcil comprensió (com els objectes simples); es diu que els processos de pensament humans són, en gran mesura, metafòrics. Tot i que entendre un concepte abstracte en termes d'un objecte o substància no ens permet saber-ne gaires coses, les metàfores són tan naturals i omnipresents en el nostre pensament que es prenen com una evidència. Això enllaça amb el capítol anterior en el fet que s'utilitzen expressions pròpies d'un domini i de determinats conceptes per parlar d'altres conceptes en un domini estructurat metafòricament.

El fet d'experimentar i comprendre uns conceptes en termes d'uns altres ve donat pel model de ment de la nostra cultura, que ens permet donar sentit als fenòmens en termes humans. Tenim tan integrat aquest model que no ens adonem que operem en termes metafòrics mitjançant el que Johnson (2007: 5) anomena «*nonconscious bodily processes*» i, fins i tot, pensem que entenem a la perfecció conceptes abstractes, de tal manera que ens hi podem referir, quantificar-los, veure'ls com una causa i actuar en conseqüència. Normalment, els conceptes metafòrics no evoquen imatges concretes (*regalimar, escolar-se, etc.*), sinó imatges molt generals (*passar*). Això permet conceptualitzar en termes d'allò que es coneix més fàcilment i directa (el nostre cos, per exemple) per arribar a construir conceptes abstractes i elaborats a partir d'experiències ben delimitades. Els pensaments, les actituds i les accions s'organitzen sistemàticament d'aquesta manera i, com es veurà més endavant, el llenguatge reflecteix aquesta estructura.

Tant els conceptes metafòrics (amor, temps, idees, enteniment, discussió, feina, felicitat, salut, control, estatus, moralitat, etc.), com els conceptes «directament emergents» (orientacions físiques, objectes, substàncies, veure, viatges, guerra, bogeria, menjar, construccions, etc.) es fonamenten en la interacció constant amb els entorns físic i cultural, però els primers s'han de definir en termes metafòrics i els segons, en canvi, s'utilitzen en les metàfores per definir altres conceptes (Lakoff i Johnson 1980: 118). Així doncs, els esdeveniments i les accions es conceptualitzen metafòricament com a objectes fets de substàncies (fusta, pedra, etc.), les activitats com a substàncies, els estats com a contenidors i els objectes físics es personifiquen aplicant-los diversos aspectes i qualitats pròpies de les persones. Alhora, les persones ens veiem com a entitats, contenidors, fets i compostos de substàncies (*carn i os, sang i fetge, etc.*), a partir de l'experiència visual i

tàctil de «frontera» o «límit» dels objectes i del cos humà (esquema CONTENIDOR), que fa que es delimitin conceptes que, en principi, no tenen límits definits (un bosc, una clariana, etc.) (Lakoff i Johnson 1980: 58).

La metàfora, pel que fa al significat, engloba sistemes de conceptes més que no pas conceptes aïllats, cosa que implica entendre tota una experiència (*whole*), en termes d'una altra experiència. Algunes metàfores s'entenen millor com a *gestalts* d'experiència perquè s'experimenten com a cúmuls de propietats d'interpretació més bàsica que cada una de les propietats experimentades separatament (Lakoff i Johnson 1980: 71). Aquest tipus de metàfora s'estructura com a *gestalt*, és a dir, dominis d'experiència estructurats de tal manera que els conceptes, experiències recurrents i esquemes d'imatge que s'hi inclouen estableixen relacions coherents, que no entren en conflicte amb el nostre coneixement del món. Tan bon punt deixa d'existir la semblança entre dominis, la metàfora s'atura i no va més enllà, per tal de mantenir la coherència que ens permet entendre i actuar segons la metàfora.¹⁵

Si es vol establir una classificació tipològica de les metàfores conceptuals, no es pot prescindir de cap autor que hagi tractat el tema perquè cadascun d'ells adopta una classificació coherent amb les seves explicacions i el tema del text. Per exemple, respecte la divisió en tres tipus de metàfores que es presenta a Lakoff i Johnson (1980), la revisió de 2003 en diu que és una divisió artificial i que totes les metàfores són estructurals i ontològiques, en el sentit que projecten estructures en estructures i creen entitats en el domini destí, respectivament. De les orientacionals, és a dir, les que projecten esquemes d'imatge orientacionals, n'esmenten només l'abundància (Lakoff i Johnson 1980: 264

15 L'AMOR és un exemple de concepte abstracte estructurat metafòricament a partir d'una *gestalt* d'experiències (Lakoff i Johnson 1980: 85):

- L'AMOR ÉS UN APRENENTATGE (LENT/SOBTAT)
- L'AMOR ÉS PATIMENT (DOLÇ/AMARG)
- L'AMOR ÉS FOC (VIGORITZANT/DEVASTADOR)
- L'AMOR ÉS UN VIATGE (CAMÍ DE ROSES/PEDREGAR)
- L'AMOR ÉS UNA DROGA (SANADORA/DESTRUCTORA)
- L'AMOR ÉS UNA FORÇA D'ATRACCIÓ (CONTROLADA/DESCONTROLADA)
- L'AMOR ÉS UNA GUERRA (CONJUNTA/SEPARADORA)
- ...

Les metàfores de l'amor han de ser coherents tant per a les persones que han gaudit la millor de les experiències com per a les que han patit la pitjor. A aquest efecte, els dominis destí es generalitzen per tal de poder-les adaptar a qualsevol context. Seran les particularitats de cada context les que possibilitaran les precisions del domini destí.

Per exemple: «Des de la mort de sa sogra, na Marta *ha vist* (APRENENTATGE) que el *camí de roses* (VIATGE) que *ha viscut* (APRENENTATGE LENT) amb en Jofre *s'ha tornat, de cop i volta* (APRENENTATGE SOBTAT), un *pedregar* (VIATGE) que els fa *patir amargament* (PATIMENT). Hauran de *lluitar tots dos junts* (GUERRA CONJUNTA) si volen *arribar a bon port* (VIATGE)».

[edició de 2003]). A Lakoff i Johnson (1999), una obra més encarada a la difusió de la filosofia de la corporització, els mateixos autors parlen de metàfores primàries i metàfores complexes a fi de demostrar que es fonamenten en l'experiència corporal.

El treball de Soriano a Ibarretxe-Antuñano i Valenzuela (2012) és molt aclaridor perquè agrupa les diverses classificacions per criteris, unificant-les en una sola taula. L'autora mateixa alerta del solapament de diversos tipus de metàfora presents a la taula, donant a entendre que la seva és una primera agrupació realitzada a partir de la recerca en diversos autors. Seguidament es reproduïx la taula, tot incorporant-hi les explicacions de l'autora per a cada tipus de metàfora per tal de sintetitzar-ne la informació:

Criteri	Tipus	Característiques
Estructura	D'una sola correspondència	S'exporta una sola característica del domini origen al domini destí.
	De diverses correspondències	S'exporta un conjunt de característiques que permeten estructurar el domini destí de forma més complexa.
Motivació	Correlacional	Ocurrencia sistemàtica de dos dominis.
	De similitud	Detecció de característiques comuns entre dos dominis.
Complexitat	Primària	Neixen d'una correlació experiencial directa entre dos dominis.
	Composta	Divisible en metàfores més senzilles (primàries).
Convencionalització	Convencional	Arrelades al llenguatge.
	Creativa	Noves, però parteixen del sentit de les convencionals.
Funció	Estructural	Organitzen el domini destí amb l'estructura del domini origen.
	Ontològica	Converteixen una entitat abstracta en una de física.
	Orientacional	Fan que un conjunt de metàfores sigui coherent en el nostre sistema conceptual.
Naturalesa del domini	Regular	Totes les anteriors.
	D'esquema d'imatge	El domini origen és un esquema d'imatge.
	D'imatge	Semblança física entre dominis.
Generalitat	De nivell genèric	S'apliquen a entitats generals o esdeveniments genèrics.
	De nivell específic	Tenen dominis origen i destí específics.

Taula de classificació de les metàfores conceptuals (Soriano 2012: 112)

3.1. Parcialitat

El més rellevant del que s'acaba de dir és que, si per construir, categoritzar, entendre i recordar la metàfora s'agafen els aspectes importants d'una experiència (o de cada una de les experiències), hi ha d'haver altres aspectes de l'experiència que s'amaguin, és a dir, que no s'utilitzin perquè entrarien en conflicte amb l'estructura coherent de la metàfora. Aquest fenomen va més enllà d'una simple classificació de les experiències i palesa la parcialitat en el mapeig entre dominis.

Les diverses estructuracions metafòriques parcials d'un concepte permeten diferenciar un concepte (el del domini origen) de l'altre (el del domini destí). Si l'estructuració metafòrica fos total, els dos conceptes serien el mateix (Lakoff i Johnson 1980: 13). Allò que permet comprendre un aspecte d'un concepte en termes d'un altre, amagarà també altres aspectes del concepte. En altres paraules, la metàfora permet la focalització en un aspecte d'un concepte i, alhora, ens allunya d'altres aspectes que són inconsistents amb la mateixa metàfora. Hi ha una part del concepte metafòric que no s'ajusta amb el que s'ha extret del domini origen. L'estructuració parcial d'un concepte implica que la metàfora es pot explotar només en determinats sentits, cosa que es reflecteix en el llenguatge. Es pot detectar com s'amaguen certs aspectes del procés comunicatiu, però el que realment succeeix és que es fa difícil veure que la metàfora amagui res o, fins i tot, entendre que es parla en termes metafòrics, perquè el llenguatge segueix la metàfora al peu de la lletra (Lakoff i Johnson 1980: 11). Quan es diu que un concepte està metafòricament estructurat, es vol dir també que està parcialment estructurat, i que s'entén, se'n parla i s'actua en funció d'aquesta parcialitat.

3.2. Experiència i cultura

Cal insistir que el paper de l'experiència és important per entendre el funcionament d'aquestes metàfores que no encaixen mútuament quan es tracta de l'estructuració metafòrica d'un concepte. La clau rau en el fet que cada una de les metàfores es basa en tipus diferents d'experiència (Lakoff i Johnson 1980: 20) i en el nostre coneixement del món. Les experiències emocionals i conceptes abstractes com l'AMOR, el TEMPS, l'ÉSSER, etc., que no tenen una definició ben delimitada, s'estructuren quasi totalment de forma metafòrica a partir de *gestalts* d'experiència.

Pel que fa al vessant cultural, els aspectes dels conceptes que es destaquen en les metàfores són aquells realment importants en la nostra cultura. Els aspectes humans de la realitat difereixen segons la cultura, perquè cada comunitat (de parlants, cultural, etc.) pot tenir el seu sistema conceptual, fonamentat primerament en el medi físic i moltes vegades amb

notables diferències l'un de l'altre. L'entorn físic en què es desenvolupa una cultura en condiona el sistema conceptual. Cada interacció de l'individu amb el medi ha de ser favorable (profitosa); per tant, les diverses cultures han de proporcionar formes d'interacció exitoses amb l'entorn, ja sigui mitjançant l'adaptació de l'individu o amb la modificació del medi. A més, moltes d'aquestes interaccions es duen a terme dins d'una realitat social que imposa els rols de cada individu per tal que es pugui funcionar socialment.

La realitat social definida per una cultura, per tant, afecta la manera de conceptualitzar la realitat física, i com que moltes vegades s'entén la realitat, tant la física com la social, en termes metafòrics, es pot dir que la metàfora pren importància a l'hora de determinar què és real per a l'ésser humà (Lakoff i Johnson 1980: 146). Les metàfores, doncs, sorgeixen de forma natural fonamentades en experiències físiques i culturals. Les bases física i cultural es barregen de tal manera que els autors intenten trobar sentències que ho defineixin de la millor manera possible: «*grounded in our experience and knowledge*» (Lakoff i Johnson 1980: 63), «*culturally grounded in our experience*» (Lakoff i Johnson 1980: 65), etc., les més curtes, o bé una de més llarga: «*[i]t would be more correct to say that all experience is cultural through and through, that we experience our world in such a way that our culture is already present in the very experience*» (Lakoff i Johnson 1980: 57).¹⁶

Les metàfores no són universals; s'han d'inserir en el sistema conceptual de la cultura en què viu l'individu o sotmetre-les a una anàlisi objectiva si es vol entendre per què passen desapercebudes, però, en canvi, tenen influència en la nostra experiència i en les nostres accions. Una manera de fer-ho és intentar fixar alguna variable, com les diferències contextuals. Així, per exemple, tots els individus d'un grup entendran una determinada metàfora de la mateixa manera perquè comparteixen uns valors que, tot i que difereixin en certa mesura dels valors d'una suposada cultura dominant, no seran pertorbats. Els seus valors tenen prioritat quan es troben en aquell determinat context i són coherents, tant internament com amb la seva cultura.

16 Els fonaments físics i culturals de la metàfora s'han de veure i entendre conjuntament, com una relació inextricable, perquè en algunes metàfores no és fàcil dividir en parts les bases física i cultural fins al punt de poder esbrinar que un aspecte té un tipus de base que prové d'una determinada experiència, i encara és més complicat quantificar-los (per exemple, amb percentatges) per a cada aspecte. Sí que es pot diferenciar, en canvi, entre experiències més físiques i d'altres més culturals. Ens trobem doncs, amb uns límits difusos semblants als que ja defensava el mateix Lakoff (1987) per als conceptes en general (categorització).

3.4. Les metàfores orientacionals

Les metàfores orientacionals són de tipus *gestàltic*. Com s'ha dit anteriorment, aquest tipus de metàfores afecten conceptes de comprensió molt directa (AMUNT-AVALL, DINS-FORA, DAVANT-DARRERE, CENTRE-PERIFÈRIA, etc.), cosa que els proporciona la capacitat d'encabir sistemes complets de conceptes relacionables amb les diverses orientacions (Lakoff i Johnson 1980: 14).

Les metàfores orientacionals són molt productives i mantenen nodes i ramificacions amb altres metàfores. Un exemple molt típic és l'orientació vertical (DALT-BAIX, AMUNT-AVALL, SUPERIOR-INFERIOR, SOBRE-SOTA), perquè té tant la dimensió física com la social i engloba conceptes de camps temàtics diversos que impliquen accions "físiques" (veure, moure, aproximar-se, percebre, etc.) i accions (i estats) que depenen de la cultura (semblar, aparentar, etc.) (figura 3).

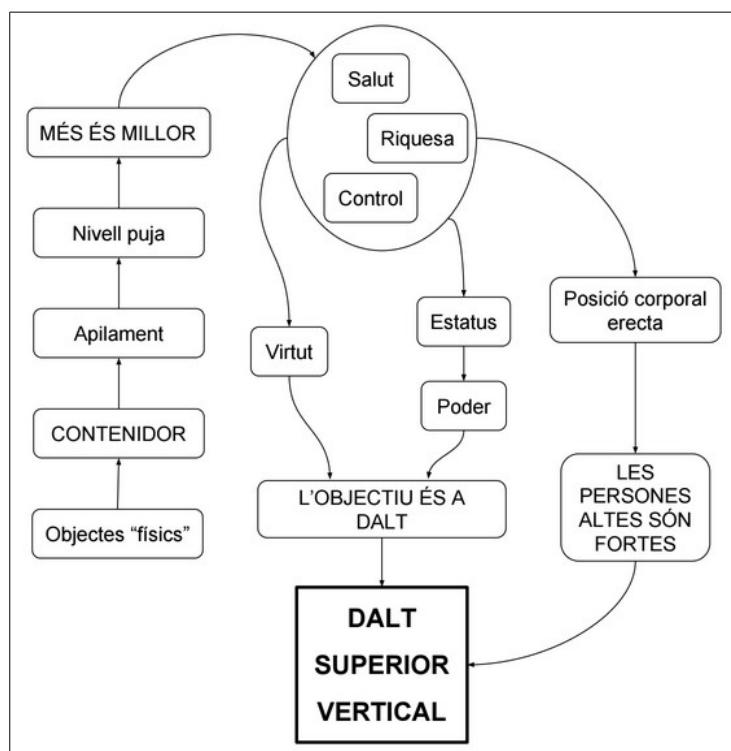

Figura 3: Esquema de l'orientació vertical (no exhaustiu)

Les orientacions principals semblen ser presents en totes les cultures, però les metàfores orientacionals tenen diferències en elements diversos (orientacions, sentits, conceptes) depenent de cada societat. Per exemple, hi ha cultures que tenen molt més interès en l'equilibri i la centralitat que no pas la nostra (L'EQUILIBRI ÉS MILLOR, enfront de MÉS ÉS MILLOR; o bé, SER AL CENTRE ÉS MILLOR, enfront de SER A DALT ÉS MILLOR) (Lakoff i Johnson 1980: 24). A la cultura occidental, l'orientació o metàfora de verticalitat esdevé central en el dia a dia, des del moment que «*we have bodies and stand erect*» i fins al punt de pensar que no hi ha alternativa orientacional per a aquesta metàfora (Lakoff i Johnson 1980: 56). La tria dels fonaments físics de les metàfores depèn fortament del manteniment de la coherència cultural; per tant, el predomini de determinades orientacions pot variar segons les cultures.

En un primer moment, les metàfores orientacionals tenen una base més directa, de més fàcil entendre, en el medi físic, perquè, tot i que gestionen culturalment l'espai, aquest és de comprensió directa, sense modificacions. No obstant això, les metàfores ontològiques, malgrat que hagin de transformar l'abstracte en objecte o experiència física, acosten la semàntica al sentit del tacte i a la manipulació amb les mans, experiències que coneixem molt bé.

4. Què és el temps?

El temps ha anat sorgint al llarg de la història com a gran problema de la filosofia i de la ciència a partir d'altres temes com la causalitat, l'ésser o l'existència, pel que fa a la primera, i per donar compte de fenòmens físics, químics, etc., pel que fa a la segona.

4.1. Un tema filosòfic

Els grecs ja tenien en compte el temps en funció del moviment, com en el cas de Plató, que el considerava la «imatge mòbil de l'eternitat», i en funció de la seva successió, tal com el definia Aristòtil: «el nombre o mesura del moviment segons l'abans i el després». Plató fou seguit per Agustí d'Hipona a partir de Plotí i els neoplatònics, amb reflexions sobre la creació, el present (el real, l'existència), el passat (la memòria) i el futur (l'expectació). Agustí era conscient de les dificultats: «Què és [...] el temps?», preguntava, «[s]i ningú no m'ho pregunta, ho sé. Si vull explicar-ho a aquell qui m'ho pregunta, no ho sé», i es posava en mans de Déu: «[l]a meua ànima vol resoldre aquest complicat enigma [...] [E]t confesso,

oh Senyor, que encara ignoro què és el temps» (Russell 2010: 422).¹⁷ Aristòtil va ser adaptat pels escolàstics, que van entendre la importància de l'*ara* en la concepció del temps.

Descartes és el punt d'inflexió entre l'escolàstica i l'època moderna, en la qual trobem la contraposició entre Newton i Leibniz, pel que fa a les concepcions absoluta, del primer, i relativa, del segon, de l'espai i el temps. Just després, Kant inclou el temps en les seves formes *a priori*, és a dir, necessàriament veritables i universals, de la sensibilitat.¹⁸ No obstant això, també defensa que el temps es fonamenta particularment en l'experiència i la percepció subjectives.

A la filosofia contemporània el temps augmenta en importància perquè es considera que és una condició fonamental del real. Per a Bergson, és la duració dels estats allò que explica el canvi. El passat i el present es barregen en la consciència perquè la duració té un estret lligam amb la memòria. Bergson, però, no parla del passat que fou present, sinó de la memòria del passat, sense tenir en compte que el record pertany al present tant com la percepció (Russell 2010: 923-924). Heidegger intenta trobar una teoria integradora de l'ésser en el món. A *Sein und zeit (L'ésser i el temps)*, el temps forma part del teixit de l'existència, com les relacions amb les persones i les coses. El present és on l'ésser autorealitza la seva existència, el passat representa l'abandonament de l'existència i el futur caracteritza els projectes per a l'existència.

Finalment, i pel que fa a la ciència, cal apuntar que les teories d'Einstein sobre la relativitat poden obrir les portes a noves conceptualitzacions del temps en termes d'espai, perquè uneixen amb força els dos conceptes i incorporen tot allò que fa referència a la *curvatura de l'espai-temps*, dos termes que Hawking, per exemple, utilitza ja amb tota naturalitat.

4.2. Interdisciplinarietat

Quan es diu que la cultura occidental concep el temps de forma lineal i els esdeveniments com si fossin punts d'aquesta línia, que van passant tal com el temps passa, és perquè el temps és un concepte abstracte (sovint l'exemple prototípic de concepte abstracte), l'experiència del qual no equival a la d'una entitat real. És un concepte difícil de definir perquè és omnipresent i està tan integrat en la cognició humana que es pot dir que és part fonamental de l'arquitectura cognitiva a nivell preconceptual (Evans 2004: 8). A més, però, el temps no depèn d'un sol tipus o nivell d'experiència. Aquesta és potser la raó per la qual diverses disciplines han volgut abordar-ne l'estudi (per a aquest treball, les aportacions més importants provenen de les disciplines que ajuden al desenvolupament de la Lingüística

¹⁷ Ho trobem al Llibre 11 de les *Confessions* de sant Agustí.

¹⁸ De l'*Estètica transcendental* de Kant.

Cognitiva), i aportar raonaments sobre l'imperceptible i l'abstracte, tenint en compte que «*the ability to cognitively transcend the physical is one of the very hallmarks of human intelligence*» (Boroditsky 2011: 333).

Tot i que és imperceptible, el temps conforma un domini d'experiència fonamental, una dimensió de cabdal importància per a la comprensió del món. Malgrat això, el temps no es conceptualitza en termes d'ell mateix (*time-in-itself*), ni es pot estar segur de si podria existir una conceptualització d'aquesta mena, encara que n'apreciem la regularitat dels dies i les estacions i tinguem la sensació de «temps». De tota manera, es percep el canvi. El canvi és real i es percep en relació estreta amb el temps. És més, el temps (imperceptible, de flux inobservable) sembla passar a un segon pla quan s'esdevé un canvi, perquè el canvi té fonament físic i, tal com s'ha dit anteriorment, l'experiència física és la que l'ésser humà conceptualitza amb més facilitat. Per a l'ésser humà hi ha canvis lents, com l'envelliment del cos, i canvis ràpids. És una qüestió de supervivència perquè hi ha canvis que poden ser perjudicials, fins i tot mortals, per als humans. Per això, la ment (i, com es veurà més endavant, el llenguatge) organitza l'experiència física i social per tal d'estructurar i fer coherent la realitat, confegir una realitat segura (Cortès 2006: 17).

S'ha descobert que el cervell humà té una mena de rellotge intern que envia senyals elèctrics quaranta vegades per segon (Lakoff i Johnson 1999: 138). La funció específica d'aquest senyal periòdic no és clara, però es diu que potser ajuda a obtenir el sentit intuïtiu del temps, a més de regular els ritmes corporals. Davant d'aquesta incògnita, i sabent que l'ésser humà no disposa de sensors de temps (així com sí que en té de moviment, per exemple), el fet que els infants, cap als tres anys de vida, puguin fer referència als esdeveniments i episodis d'un passat recent i puguin narrar seqüències d'esdeveniments (*mental time travel*) (Sinha i Gärdenfors 2014: 74), és indicatiu que el temps es conceptualitza a partir de diverses fonts al llarg de tot el procés d'aprenentatge.

L'aprenentatge incorpora la subjectivitat com a variable. Es pot dir que el temps es percep de forma subjectiva a partir d'estímul externs. Les experiències de simultaneïtat, duració, i la consciència de present, passat i futur, depenen de la nostra atenció i de la quantitat d'informació que registrem (Radden 2003: 226). Flaherty (1999) demostra la influència de l'entrenament en l'experiència de duració i defineix els conceptes *protracted duration* i *temporal compression*. Zakay i Block (1997) ja n'havien fet notar la influència de l'interès i l'atenció en una determinada activitat, i abans, Hancock (1993), ho fa amb la temperatura corporal. En general es té la sensació que l'avorriment i la manca d'interès en la realització d'una tasca en perllonguen la duració; en canvi, en les tasques rutinàries es dona el fenomen de compressió temporal.

El temps és un constructe cognitiu que s'abstreu de les experiències físiques bàsiques com el moviment i es fonamenta en la comparació d'esdeveniments (inici, canvi, fi) per estructurar cognitivament un domini conceptual abstracte a partir de la representació d'aquests esdeveniments (Lakoff i Johnson 1999: 138, Evans 2004: 8, Sinha i Gärdenfors 2014: 79, Evans 2015: 509). D'aquesta manera s'aconsegueix la comprensió del temps i la capacitat de fer-hi referència amb el llenguatge.

Però això no deixa de ser una mena d'estadi inicial, perquè la ment humana, a més de gestionar representacions conceptuais, també treballa amb representacions del coneixement lingüístic, construïdes a partir de la transmissió d'informació conceptual (Cortès 2006: 17). Dit de forma més senzilla: com que es poden combinar objectes, accions, llocs, moviment, etc. en una narració coherent, cohesionada i amb significat, el llenguatge mateix esdevé un element primordial en la comprensió del temps¹⁹. Per tant, s'aconsegueix comprendre el temps mitjançant la realimentació constant: a l'experiència física se li suma la conceptualització corporitzada, que va més enllà del «*thinking for speaking*» de Slobin (1996) per modificar les representacions mentals no lingüístiques. Així doncs:

«The structure of abstract domains like time depends, in part, on both perceptuo-motor experience and on experience using language»
(Casasanto 2010: 474).

5. EL TEMPS ÉS ESPAI

Aquest capítol és una introducció als models principals de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en la cultura occidental. Cal tenir en compte, però, que aquesta metàfora permet força variació en la projecció de determinats elements estructurals (Radden 2003: 237); per tant, hi pot haver diferències segons les cultures i fins i tot dins d'una mateixa cultura i llengua. El català s'integra dins la cultura occidental, però pot arribar a tenir particularitats, com es veurà al capítol següent.

És ben coneguda la variació entre llengües de les preposicions d'espai. Moltes d'aquestes preposicions i locucions s'utilitzen també per fer referència a la dimensionalitat del temps i l'orientació i forma de la línia temporal. Així doncs, la variació entre llengües es dona tant si es fa referència a l'espai com al temps, sobretot perquè la correspondència de significat no és total en les categories amb molts mots de tipus invariable.

¹⁹ Allwood (2002) ens parla del llenguatge com a mitjà per estructurar, representar i conceptualitzar el temps.

5.1. Complexitat lèxica

Per demostrar la diversitat i complexitat en la conceptualització del temps, Evans, en el seu estudi (Evans 2004) i en les nombroses col·laboracions (Evans 2007, Evans 2015, etc.) comença tractant l'element lèxic *temps* (en anglès, *time*) i li troba almenys vuit «sentits» (*senses*) en funció de tres aspectes: el significat, l'elaboració del concepte i la gramàtica (figura 4). És interessant conèixer aquests sentits perquè palesen ja la relació del temps amb l'espai:

a) **Duració**: s'expressa en termes de llargada i presenta les variants *protracted duration* (amb verbs com *frenar* i *aturar*) i *temporal compression* (*volar*) en termes de moviment.

b) **Moment**: fa referència a un punt temporal discret.

c) **Vegada**: ens remet a les vegades que es produeix un determinat esdeveniment, activitat, procés o estat, normalment dins d'un període de temps.

d) **Esdeveniment**: designa esdeveniments que marquen un límit d'inici o fi, és a dir, un *boundary event*. S'assembla al sentit de moment.

e) **Matriu**: normalment s'elabora en termes de moviment d'un fluid (un riu) dins del qual hi tenen lloc tots els esdeveniments. Està relacionat amb l'esquema d'imatge CONTENIDOR.

f) **Agent**: es tracta de la personificació del temps, com si tingués nom propi. És el temps que ens afecta a nosaltres i a l'entorn, el temps viu.

g) **Sistema de mesura**: ens remet als aparells i sistemes de mesura del temps (Temps Greenwich) i està relacionat amb els esquemes CICLE, ITERACIÓ i MOVIMENT (p. ex. de les busques d'un rellotge).

h) **Recurs**: designa el temps amb certa vàlua, com la d'un recurs valuós que es pot gastar, invertir, manllevar, gestionar, trobar, fer i, fins i tot, pressupostar. Dins d'aquest sentit, la metàfora EL TEMPS ÉS DINER esdevé força important en les societats modernes (però no pas en totes les cultures), fins al punt de condicionar les activitats del dia a dia. La conceptualització del temps com un recurs valuós està lligada a la nostra cultura i a les metàfores primàries basades en l'esquema d'imatge de VERTICALITAT (DALT-BAIX, AMUNT-AVALL), com ara *MORE IS UP*, *CONTROL IS UP*, però també *HAPPY IS UP* i *IMPORTANT IS BIG*, totes elles lligades a la quantitat i a la mida (és a dir, ESPAI).

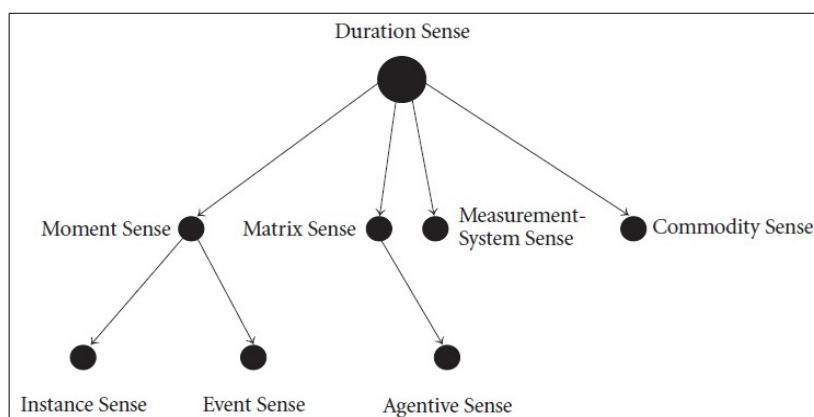

Figura 4: Jerarquia en els sentits de l'element lèxic temps (Evans 2004: 120)

5.2. Models cognitius per al temps

El temps es conceptualitza en termes de relacions espacials i moviment en l'espai en tots els nivells de conceptualització. Els models cognitius que utilitzem per a la comprensió del temps són estructures de coneixement complexes que organitzen la nostra conceptualització del temps en aquests termes. Es tracta de conceptualitzacions més elaborades que les dels sentits esmentats, malgrat que els de «sistema de mesura» i «recurs» presentin una estructura estable (Evans 2007: 749). Els models cognitius per al temps ens proporcionen un marc de referència temporal disposat normalment en un eix longitudinal. A les cultures occidentals hi predomina l'orientació DAVANT-DARRERE, relacionada amb l'experiència de moviment cap endavant, mentre que en la xinesa, per exemple, hi predomina la de BAIX-DALT, més en relació al model del riu. Les orientacions no són excloents, per això en determinats casos s'adopta la més adient; per exemple, quan es construeix un arbre genealògic seguint l'eix vertical.

La metàfora orientacional bàsica per al temps es basa en un observador (ego) que mira cap al futur i té el passat al seu darrere. No obstant això, la llengua aimara ho fa al revés: mira cap al passat i té el futur al darrere. No es tracta pas de casos contraris, sinó que ambdós són coherents amb els seus respectius sistemes conceptuals. El fet de tenir el futur al davant demostra que a les societats occidentals hi predomina la «visió de futur», com quan diem *Ja veig com serà l'any que ve*; en canvi la cultura aimara té més en compte el fet de saber (veure-ho) o no saber (no veure-ho), per això representa el passat conegut davant de l'ego i el futur desconegut al seu darrere. La metàfora orientacional del temps té el domini d'origen en l'espai, però no ens diu res pel que fa al moviment (Lakoff i Johnson 1999: 141). Malgrat això, la «línia del temps» permet distingir fàcilment entre present, passat i

futur i dona protagonisme a l'ego en les principals metàfores conceptuals per al temps (*Moving Time Model* i *Moving Ego Model*), a més de donar llibertat en el desplaçament de la referència temporal (*Temporal Sequence Model*).

5.2.1. El temps en moviment

Seguint la metàfora orientacional bàsica per al temps, la del *moving time* es basa en la metàfora primària EL TEMPS ÉS MOVIMENT D'OBJECTES. Presenta el futur davant de l'ego, que té el paper de *ground* i serveix de punt de referència temporal «present» (jo, ara i aquí). El temps, amb el paper de *figure*, es mou en direcció cap a l'ego i el depassa cap endarrere. A la figura 5, el temps (línia de punts) es mou juntament amb els esdeveniments (de color gris). L'ego es representa ancorat al *ground* (línia gruixuda) i mirant al futur.

Aquesta variant de la metàfora integra els sentits de duració (amb *temporal compression* i *protracted duration*), i també els de matriu, moment i esdeveniment que, segons Evans (2007: 752) fan aparèixer la noció de moviment. Els conceptes lexicalitzats relacionats poden tenir funció de subjecte (el temps, en aquest cas, té la funció de subjecte); per exemple, quan diem *Nadal s'acosta* o *La Fira ja ha passat*. Pel que fa als verbs, s'utilitzen els de moviment: *Vindrà un temps en què...*, *Ja tenim aquí el límit d'entrega, el temps vola!*

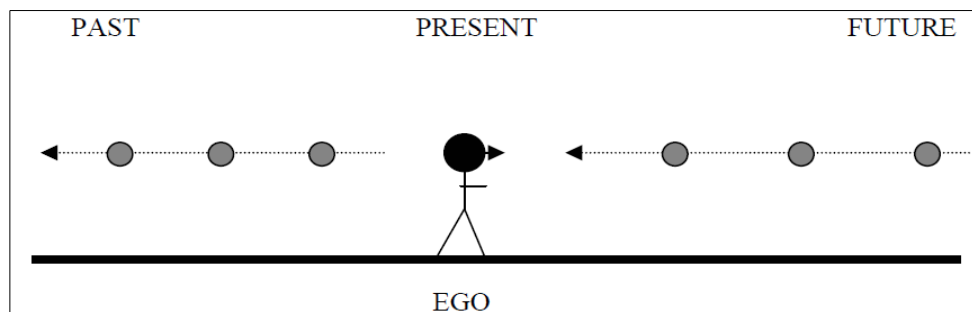

Figura 5: Representació del model de temps en moviment (Evans 2007: 751)

La taula següent mostra els patrons d'inferència que relacionen els elements de l'esquema d'imatge projectat amb el domini destí. En aquest model es posa en relació la metàfora orientacional bàsica per al temps, l'esquema MOVIMENT D'OBJECTES i el nostre coneixement del temps. Mitjançant aquests patrons entenem, per exemple, que assenyalar endavant indica futur i, en canvi, quan assenyallem endarrere ens referim al passat. Amb un simple gest, integrem el nostre cos, les nostres experiències, el llenguatge i la cultura que hem adquirit pel que fa a la conceptualització del temps.

Experiència corporal	Projecció	Inferència
Moviment d'objectes cap al nostre cos (esquemes d'imatge de tipus MOVIMENT)	Moviment de la matriu temporal (i esdeveniments) enllà de l'ego	Consciència del pas del temps
	Moviment ràpid dels esdeveniments	<i>Temporal compression</i> (subjectivitat)
	Moviment lent dels esdeveniments	<i>Protracted duration</i> (subjectivitat)
	Moviment Uniforme dels esdeveniments	Duració normal (temps de Newton)
Objectes que veiem i podem tenir a l'abast (PROP-LLUNY)	Esdeveniments al davant de l'ego	Futur
Objectes que experimentem	Esdeveniments al mateix lloc que l'ego	Present
Objectes que no veiem i ja no podem tenir a l'abast (PROP-LLUNY)	Esdeveniments al darrere de l'ego	Passat
Primer contacte amb l'objecte	Esdeveniment que s'apropa a l'ego	Ocurrència imminent de l'esdeveniment
Experimentació de l'objecte	Arribada de l'esdeveniment	Ocurrència de l'esdeveniment

Taula de patrons d'inferència del model de temps en moviment (Evans 2004: 217)

5.2.2. L'ego en moviment

Basada en la metàfora primària EL TEMPS ÉS MOVIMENT AL LLARG D'UN CAMÍ, manté el futur al davant de l'ego i el passat al seu darrere, amb la particularitat que ara és l'ego mateix (*figure*) el que es mou en (i a través) del teixit del temps (*ground*) cap al futur, tot deixant el passat enrere. Així doncs, la posició de l'ego correspon al present. A la figura 6, el moviment de l'ego (línia de punts) va en el mateix sentit que el de la seva visió (cap al futur). El temps es representa ancorat al *ground* (línia gruixuda) juntament amb els esdeveniments (de color gris).

En aquesta variant, el sentit de matriu proporciona el pla o teixit temporal per on es mou l'ego, i els sentits de moment i esdeveniment s'hi integren com a punts o llocs discrets, la distància entre els quals ens dona el sentit de duració (Evans 2007: 752). Així doncs, el subjecte de les oracions acostuma a ser l'ego o observador: *Ens acostem a Nadal; Ja hem passat la Fira*. Pel que fa als verbs, a més dels de moviment també hi trobem els que expressen modificació (de distàncies), per exemple, quan diem *Hem allargat les vacances*, o bé *Som a mig camí*. També hi trobem expressions que segueixen l'esquema *SOURCE-PATH-GOAL* quan hi ha una fita temporal: *Final del camí; Durar fins a dues setmanes; D'aquí a dos anys* (Lakoff i Johnson 1999: 146).

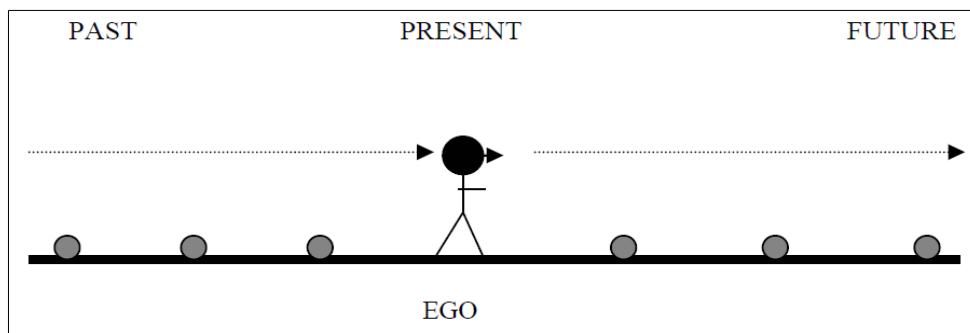

Figura 6: Representació del model d'ego en moviment (Evans 2007: 753)

En aquest model, la taula de patrons d'inferència posa en relació la metàfora orientacional bàsica per al temps, l'esquema MOVIMENT (al llarg d'un camí) i el nostre coneixement del temps. Cultura, llenguatge i experiència corporal de translació amb moviment propi s'integren per tal de comprendre que viatgem a través de la matriu del temps (CONTENIDOR).

Experiència corporal	Projecció	Inferència
Moviment del nostre cos per un camí (MOVEMENT, LOCOMOTION, PATH)	Moviment de l'ego a través de (o per) la matriu temporal	Consciència del pas del temps
El camí té objectes (CONTAINER)	Llocs	Esdeveniments (i moments del temps que els corresponen)
Els objectes, situats al llarg del camí, a certa distància l'un de l'altre (SOURCE-PATH-GOAL)	Distància entre esdeveniments	Magnitud de la duració
Tros de camí que queda per fer (LONG-SHORT)	Espai al davant de l'ego	Futur
Tros de camí que ja s'ha fet	Espai al darrere de l'ego	Passat
Objectes propers al nostre cos (CENTER-PERIPHERY)	Espai proper que envolta l'ego	Present
Ens acostem pel camí a un objecte	L'ego s'acosta a un lloc	Ocurrència imminent de l'esdeveniment
Ens trobem al lloc d'un objecte	L'ego arriba a un lloc	Ocurrència de l'esdeveniment
Deixem un objecte enrere al camí	L'ego deixa un lloc enrere	L'esdeveniment ja és passat

Taula de patrons d'inferència del model d'ego en moviment (Evans 2004: 220)

5.2.3. Seqüències temporals

Tal com s'ha apuntat abans, la línia del temps pot estar formada per una seqüència d'unitats (dies, anys, esdeveniments, etc.). L'ordre temporal d'aquestes unitats es correspon metafòricament amb una seqüència ordenada en l'espai que es correlaciona amb l'esquema d'imatge ESCALA (figura 7), amb la restricció d'unidireccionalitat i graons no equidistants (menys en el cas d'esdeveniments cíclics), model anomenat *in tandem alignment* (Radden 2003: 232, Evans 2004: 229, Evans 2007: 755). Els esdeveniments resten ordenats en la línia temporal; així doncs, el model no es basa en el moviment, sinó en la posició dels esdeveniments l'un respecte dels altres.

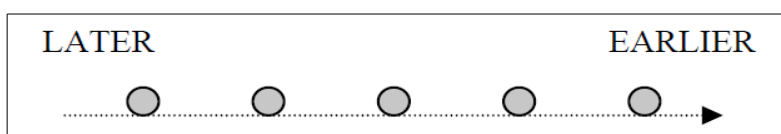

Figura 7: Representació del model de seqüències temporals (Evans 2007: 755)

La taula de patrons d'inferència mostra, en aquest model, que l'ego és un observador extern als esdeveniments i només en té en compte la seqüència ordenada, sorgida de l'esquema d'imatge ESCALA.

Experiència corporal	Projecció	Inferència
Veure objectes ordenats al llarg d'una línia, amb o sense equidistància (ESCALA)	Seqüència temporal d'esdeveniments	Cronologia dels esdeveniments
	Esdeveniments que precedeixen o se situen abans que altres	Esdeveniments anteriors
	Esdeveniments que segueixen o se situen després d'altres	Esdeveniments posteriors
	Moviment (o distància) d'uns esdeveniments respecte dels altres	Consciència del pas del temps

Taula de patrons d'inferència del model de seqüències temporals (Evans 2004: 231)

En perdre el moviment la importància que té en els models explicats més amunt, malgrat que es mantinguin els sentits d'esdeveniment i moment, no s'hi incorpora el sentit de matriu (temps absolut que ho conté tot). Tot i això, l'esquema CONTENIDOR és present en el model perquè s'hi inclouen esdeveniments amb límits (*bounded*) com ara *dilluns, febrer, vacances* i subesdeveniments que formen part d'altres esdeveniments (Evans 2007: 756). L'ego, el present, deixa de ser la referència temporal a favor d'un esdeveniment que pot ser tant passat com futur; per això verbs com ara *seguir* i *precedir*, que permeten una referència temporal desplaçada, esdevenen característics d'aquest model.

6. La metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

6.1. El corpus

Les expressions, frases fetes i refranys d'una llengua no són només matèria del folklore, la cultura popular i la gent gran de les zones rurals. Són elements arrelats a la llengua, mirall que reflecteix el sistema conceptual de la comunitat de parlants, format, modificat, adaptat i polit al llarg de la història fins a esdevenir un conjunt únic en cada cultura.

Per a aquest treball s'ha cregut convenient fer un recull de frases fetes, expressions i algun refrany representatiu que tinguessin relació semàntica amb el temps (vegeu l'annex: expressions i frases fetes, pàg. 47-61; refranys, pàg. 62-63). El primer recull fou de més d'un miler d'ítems, però tot i que el temps n'era part de la semàntica, n'hi havia que no tenien relació directa amb la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI o bé no projectaven un esquema d'imatge de tipus orientacional. Així doncs, es procedí a una segona tria molt més restrictiva per tal de descartar les expressions inescaients i, posteriorment, se'n realitzà una anàlisi que permetés la divisió per orientacions i esquemes d'imatge.

La font principal per dur a terme aquesta tasca ha estat el *Diccionari de sinònims de frases fetes*, de M. Teresa Espinal (2004, 2006). L'obra disposa d'un CD molt útil per fer cerques a partir de diversos criteris (paraula clau, tema, etc.). De tota manera, també s'ha optat per recórrer tota la llista de frases fetes de l'índex del final de l'obra perquè hi ha expressions purament d'espai que es poden utilitzar per fer referència al temps. Aquesta tasca ha estat feixuga, però ha donat aquest últim capítol i la llista d'expressions de l'annex com a resultat.

6.2. Orientació i esquema d'imatge dominant

Quan parlem del temps en català, l'orientació més utilitzada és l'horitzontal. Els verbs de les expressions d'aquesta orientació són d'ús molt corrent i tenen un significat molt obert, general, que permet, com ja s'ha dit al capítol 3, estructurar pensaments, actituds i accions concretes com si d'una categorització es tractés; és a dir, el concret s'encabeix en el general per tal de mantenir la coherència i la senzillesa en l'estructura de la metàfora.

L'orientació horitzontal es correspon amb els models explicats més amunt, *temps en moviment*, *ego en moviment* i *seqüència temporal*, i l'esquema d'imatge que hi domina és el de CAMÍ.

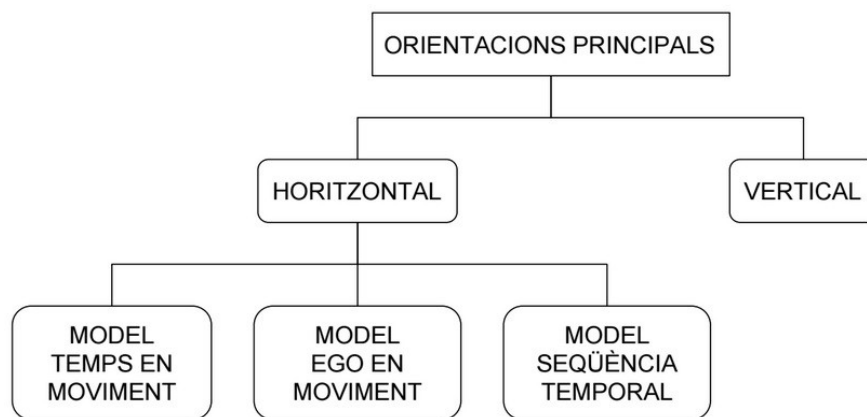

Figura 8: Orientacions principals de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI

Els models de *temps en moviment* i *ego en moviment* comparteixen principalment els verbs *passar* i *arribar*. Aquests dos verbs i altres amb significat similar permeten mantenir la centralitat de l'ego (i del present, en molts casos) i, alhora, alternar entre el temps (vegeu expressions *a* en tot el capítol) i l'individu (expressions *b*) en la funció de subjecte:

- (1a) *Els estius passen* massa de pressa./ (1b) *Hem passat* l'hivern sense adonar-nos-en.
 (1a) *Els anys passen* i ens n'adonem tard./ (1b) *En Quim ha passat* una mala ratxa.
 (2a) *L'estiu ha arribat* sense pressa./ (2b) *Arribem* a l'estiu amb ganes de platja.
 (2a) *Li arribà l'hora* just en fer cent anys./ Amb prou feines (2b) *arribaran* a final de mes.

Hi ha certs verbs que encaixen només en un dels dos models. Això es deu al fet que el temps i l'ego, malgrat que tots dos es mouen endavant en els seus sistemes de referència, ho fan en direcció contrària l'un de l'altre. Per exemple, el model de *temps en moviment* es reserva els verbs *córrer*, *venir*, etc., mentre que el d'*ego en moviment* reté *tirar* (endavant), etc. Cal fixar-se que en aquest darrer model l'ego no *ve* mai cap al temps, sinó que *hi va*. Quan el significat del verb fixa el sentit del moviment, la restricció és més forta i fins i tot pot fer impossible la metàfora:

- (3a) *El temps corre* vulguis o no./ (3b) *?Correm cap a Nadal* que tindrem festa.

El temps pot córrer cap a nosaltres, però sabem que és absurd córrer cap a un esdeveniment temporal. El temps subjectiu apareix en el model de *temps en moviment* (3a), però quan el subjecte és l'ego, el temps no ens «enganya» (3b).

(4a) *Temps a venir* hauràs de tenir paciència./ (4b) *?Vindrem* a la primavera.

El temps pot venir cap a nosaltres com en la primera oració (4a), però en la segona (4b) el significat esdevé literal i no correspon a EL TEMPS ÉS ESPAI.

El verb *anar* no té un sentit de moviment fixat, per això es pot utilitzar en tots dos models:

(5a) *La tardor se n'ha anat*, però encara hi ha fulles a terra. (Passat).

Si no ens reunim demà (5b) *ens n'anem en allargs* perquè l'agenda és plena. (Futur).

No obstant el que s'ha dit, en certes situacions també es poden considerar pertanyents a l'orientació horitzontal expressions amb els verbs *entrar*, *sortir*, o bé les que suposen un ESPAI tridimensional amb continuïtat:

(6) *La setmana entrant* ens visitarà la tieta de Cardona.

Només pensen en (7) *sortir de mal any* i poder fer un viatge.

(8) *A entrada de fosc* ja són a casa.

Pel que fa al model de *seqüència temporal*, els verbs que s'hi relacionen són els que suposen un ordre dels objectes (esdeveniments, en aquest cas, que segueixen l'esquema d'imatge ESCALA), tant si és un ordre fix, per exemple amb *seguir* o *precedir*, com si es tracta d'un ordre movable, amb *avançar* i *endarrerir*:

(9) *Sant Esteve segueix* Nadal i (10) *Cap d'Any precedeix* Reis.

Enguany (11') *Pasqua s'avança* força./ (11'') *Haurem d'avançar* la reunió.

(12') *La tardor s'endarrereix* cada any més./ (12'') *Van endarrerir* la collita de patates.

L'orientació vertical té molta menys quantitat d'expressions, però es tracta en aquest apartat perquè, com en l'horitzontal, el flux temporal és unidimensional o, com a molt, bidimensional (pla vertical). Les expressions d'aquesta orientació es restringeixen majoritàriament a les parts del dia en què el moviment i la posició del sol (i la lluna) prenen més importància, és a dir, la sortida, la posta, migdia i tard a la nit. Els verbs utilitzats són *alçar-se* i *caure*, però com ja s'ha dit, les expressions no abunden gaire:

Es lleva quan (13) *s'alça el dia* i se'n va a dormir quan (14) *cau*.

6.2.1. Esquemes relacionats amb CAMÍ

A més d'incloure els tres models explicats més amunt, *temps en moviment*, *ego en moviment* i *seqüències temporals*, l'esquema CAMÍ (*SOURCE-PATH-GOAL*) té preponderància fins a tal punt que es detecten molt poques expressions exclusives dels tipus ESPAI, LLOC i CICLE. Normalment, les expressions que denoten LLOC fan referència a un «lloc en el camí» i combinen elements que «allarguen» semànticament el lloc en qüestió. A vegades, fins i tot, l'«allargament» n'esdevé el focus:

(15) *Ça enrere* es trescava per un crostó de pa.

(16) *D'ací endavant* tot anirà més bé.

Les expressions que denoten ESPAI també fan referència a un espai continu o que té una determinada expansió (SUPERFÍCIE), a partir dels verbs *veure* i *mirar*:

Tinc vacances al setembre; (17') *les veig tan lluny!* (Futur).

De tant en tant (18) *mirava enrere* i (17'') *es veia de petita*. (Passat).

Tant *veure* com *mirar* es relacionen principalment amb l'orientació horitzontal i l'esquema DAVANT/DARRERE (tenim els ulls encarats endavant i no hi veiem cap endarrere, però sí que hi podem mirar). Malgrat això, la relació entre ESPAI, LLOC i CAMÍ es troba especialment en expressions com *a les portes de* i *al llindar de*, que denoten un OBJECTE (LLOC en el CAMÍ) prou gran per poder situar-nos-hi, passa-hi a través i que, alhora, deixa veure la continuïtat de l'ESPAI anterior i següent.

Havent dit que vindria, (19) *a les portes de la fira* un artesà se'n desdigué.

L'esquema CICLE és de més difícil detecció i es podria dir que no cal diferenciar-lo de l'esquema CAMÍ quant a la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI. De tota manera, si existeixen expressions temporals com *de mig temps*, en referència a una peça de roba que es pot dur determinats períodes de l'any, per exemple, es pot convenir que, si s'acompanya l'expressió d'un esdeveniment cíclic (sobretot *segle*, *any*, *mes*, *setmana* i *dia*), l'esquema CAMÍ perd importància a favor del de CICLE:

(20) *A principis de segle* hi havia més carros que automòbils.

(21) *A la meitat de l'any* en Pere fa un balanç parcial.

El fet de trobar-se al mig d'algun lloc o d'alguna cosa és important perquè, moltes vegades, el punt mig és el punt d'inflexió, el punt de no retorn o bé el fulcre. En català, el verb *tombar* representa aquesta basculació en un cicle temporal:

Ja fa temps que en Gabriel (22a) *va tombar la cinquantena*.
 Ramonet, et vull a casa abans que (22b) *tombi el dia*, em sents?

VERBS DE L'ORIENTACIÓ HORIZONTAL D' EL TEMPS ÉS ESPAI ²⁰			
ESPAI	LLOC	CAMÍ	CICLE
Veure/veure-hi Mirar ...	Ser/ésser Venir ...	Passar Córrer Seguir ...	Tombar ...
(Entrar Sortir) ²¹	Venir Arribar	Anar-se'n Tirar ...	

Taula de verbs de l'orientació horitzontal de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

6.2.2. Preposicions de l'orientació horitzontal

Les preposicions que regeixen les expressions integrades en l'orientació horitzontal de la metàfora EL TEMPS ÉS ESPAI són les mateixes que tenen les expressions d'espai, lloc i moviment (vegeu taules de preposicions, més avall).

La preposició més abundant és *a* per a tots els casos (ESPAI, LLOC, CAMÍ, CICLE i ESCALA) perquè és la preposició per excel·lència per a designar llocs, punts en l'espai, punts en el camí, etc. La preposició *de*, en canvi, s'acompanya normalment d'una combinació de dos adverbis de lloc o bé d'un adverbí de lloc i un altre de temps. D'aquesta manera es crea un punt de partida i, alhora, s'obre la línia temporal, ja sigui cap al futur o cap al passat, que estableix relació amb l'esquema d'imatge CAMÍ. La preposició *fins* (o *fins a*) sembla actuar de forma contrària a *de* en el sentit que crea un punt final o d'arribada, ja sigui venint del passat cap al present com anant del present cap a un punt final en el futur.

²⁰ Les llistes no són exhaustives en cap de les taules que es presenten en aquest capítol.

²¹ *Entrar* i *sortir* també tenen relació amb l'esquema d'imatge CONTENIDOR.

PREPOSICIONS DE L'ORIENTACIÓ HORITZONTAL D' EL TEMPS ÉS ESPAI²²				
Preposició	ESPAI	LLOC	CAMÍ	CICLE
a	A les envistes de A l'entrant de A l'entrada de	A les portes de Al lllindar de	A/al començament A/al principi de A l'origen Al final	A la meitat de A mig A mitjan
de	D'entrada	D'aquí quinze dies D'ací avant D'ara endavant Deçà enrere Dellà ahir	D'arribada De pas/passada De camí	De mig temps
fins (a)	(Des de [temps inicial]) fins (a) [temps final] Fins d'aquí a (d'ara fins a un futur)			
per			Per començar Per acabar Per fi	

Taula de preposicions de l'orientació horitzontal de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

Cal esmentar la presència, en moltes expressions, de preposicions que aporten un significat dinàmic. Els models d'orientació horitzontal es basen en l'esquema MOVIMENT (d'objectes o al llarg d'un CAMÍ), per això hi apareix un tipus de lèxic a cavall entre la preposició i l'adverbi, com ara *endavant*, *enrere*, *ençà*, *enllà* i altres de semblants, que tot i que pertanyen al domini de l'espai, tenen una versatilitat que els permet anar acompanyades de mots de diverses categories per tal de produir un allargament de la línia temporal a partir d'un punt.

22 S'han marcat les divisions interiors de la taula amb línies discontinues per indicar que l'esquema CAMÍ és el dominant i que moltes de les expressions tant poden pertànyer a un esquema com a un altre segons el context en què es trobin. Compari's, per exemple:

A mig any fa balanç. (CICLE).

A mig camí abandonà els estudis. (CAMÍ, LLOC).

ALGUNES PREPOSICIONS DINÀMIQUES d' EL TEMPS ÉS ESPAI				
Categoria juxtaposada	Enrere	Endavant	Ençà	Enllà
Preposició		En endavant Per endavant	D'ençà (de)	
Adverbi	Ça enrere	D'ara endavant D'avui endavant	D'avui ençà	Enllà ahir
Verb	Tirar enrere Tornar enrere Mirar enrere Anar(-se'n) enrere	Passar endavant Anar(-se'n) endavant	Fer(-se) ençà	Fer(-se) enllà Anar(-se'n) enllà
Substantiu	Temps enrere Anys enrere		Temps ençà Dies ençà	Temps enllà Dies enllà

Taula de prep. dinàmiques de l'orientació horitzontal de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

6.3. Orientacions de volum

Les orientacions de volum de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI difereixen de les orientacions horitzontal i vertical en els esquemes d'imatge que duen associats, perquè no es limiten a una estructura lineal o planària, sinó que admeten semàntica de volum en combinació amb les altres dues. Com s'ha dit al capítol 2, la tridimensionalitat és un aspecte cabdal de la nostra experiència perquè som un cos tridimensional i, a més, la nostra ment és capaç de crear un espai mental en el qual s'hi poden realitzar accions de transformació, evolució de processos i comprensió, tant a nivell esquemàtic com d'imatge mental en tres dimensions.

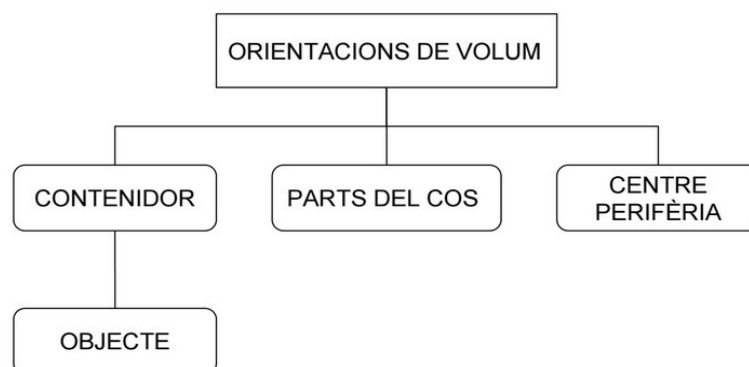

Figura 9: Orientacions de volum de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI

6.3.1. Esquema CONTENIDOR

L'esquema de volum per excel·lència és el de CONTENIDOR, que s'ha vist com a exemple també al capítol 2. Les locucions prepositives més característiques d'aquest esquema són *fora de* i *dins de*, que pressuposen una frontera (*boundary*). En aquest cas, però, la frontera és un esdeveniment temporal; és a dir, el CONTENIDOR és un període de temps que metafòricament conté esdeveniments a dins, mentre n'hi ha d'altres que en queden fora. La nostra cultura considera el fet de ser fora, restar fora o quedar fora d'alguna cosa, més aviat de forma pejorativa. Dit d'una altra manera, la nostra cultura penalitza el fet de no actuar en els terminis establerts:

Afanya't a fer la sol·licitud o quedaràs (23) *fora de termini*.

Li tornà els diners (24) *dins d'aquella mateixa setmana*.

A més de poder ser dins o fora del CONTENIDOR, també es pot tenir *ple* o *buit*. A més, hi ha un cas isolat que representa «tancament»: (a) *nit closa*. Per trobar una explicació d'aquesta expressió, la imatge de Langacker (2008: 164) de la construcció *jar lid* pot ser d'ajuda²³.

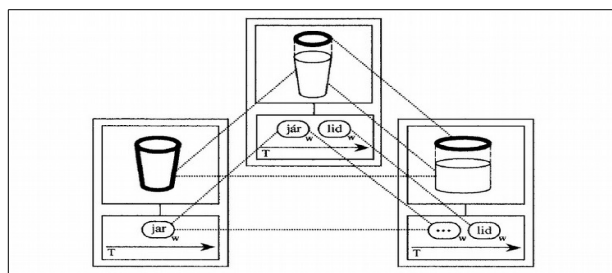

Figura 10: Construcció 'jar lid'

La construcció *jar lid* és directament traduïble com a *tapa de tassa*. La tassa (*jar*) és un CONTENIDOR; quan s'hi posa la tapa (*lid*), la tassa «s'omple» de fosc. Mitjançant una analogia, essent mancada de la llum del dia, la nit és plena de fosc com si tingués una tapa posada al damunt, closa:

En Joan (25) *té l'agenda setmanal plena*, però (26) *el dimarts el té buit*.

Es presentà (27) *a nit closa* plorant perquè li havien robat la cartera.

23 Langacker, però, no posa aquest exemple per res que tingui a veure amb l'esquema d'imatge CONTENIDOR, sinó per caracteritzar les construccions de tipus «mot compost». Tot i això, a la pàg. 136 ens diu: «Though dawn might be described (metaphorically) as the boundary between night and day, it is less natural to say that a *night* has boundaries».

6.3.2. Esquema OBJECTE

L'esquema OBJECTE esdevé força productiu en la metàfora EL TEMPS ÉS ESPAI, sobretot pel que fa als verbs que expressen accions de manipulació d'objectes (en aquest cas l'objecte és el temps). S'ha fet dependre aquest esquema del de CONTENIDOR perquè s'hi troben expressions que hi poden tenir relació (*posar, treure*) i altres expressions que, tot i que s'allunyen de l'esquema CONTENIDOR, mantenen la noció de «canvi de lloc d'un objecte» (*robar, despendre, perdre, donar*):

- Mai (28) *es posa els anys* que té, sempre (29) *se'n treu*.
El dia del gos (30) *posa terme* a la Festa Major. (Relacionat també amb CAMÍ).
Si (31) *robes hores* al son et trobaràs malament.
(32) *Va perdre tot un dia* de feina i encara (33) *se'n dóna un altre* de lliure.

Si el temps es pot *robar* o *perdre* és perquè la nostra cultura el conceptualitza també com un objecte o recurs valuós, fins arribar a l'extrem de la metàfora EL TEMPS ÉS DINER, explicada en el capítol 5. En relació amb aquesta metàfora, el verb *tenir* és el més característic perquè té un significat obert a moltes experiències, però altres com ara *voler, aprofitar* i *guanyar* també hi caben. La presència d'expressions amb el verb *fer*, que expressa la manipulació des del no-objecte fins a l'objecte complet, no soluciona la manca de temps amb la fabricació de temps nou perquè aquest verb s'empra amb altres significats:

- (34) *Tenim dues hores més* per dormir abans no soni el despertador.
(35) *Vaig aprofitar aquells vint minuts* per a netejar les eines.
La dreuera no li permeté (36) *guanyar temps* perquè les pluges l'havien omplert de pedres.
(37) *Aquesta feina vol més temps*; és massa laboriosa per anar de pressa.
Si vols (38') *fer nit* al parc hauràs de prendre roba d'abric. (*Passar la nit*).
(38'') *Feien temps* fora el carrer per no pertorbar el dol de la família. (*S'entretenien*).

Troben expressions que fan referència a la quantitat d'OBJECTE o producte que resta i a la mida d'aquest OBJECTE, així com casos curiosos de personificació i sinestèsia:

- Encara tingueren temps de fer una excursió (39) *a les acaballes de les vacances*.
(40) *A dades i tomades* veurem qui tindrà raó.²⁴
Va ser (41') *un gran dia* el dilluns de Pasqua de fa dos anys. (Mida)
(41'') *La gran hora de la nit* s'allarga i s'escurça al llarg de l'any. (Volum i longitud).
(42) *La Fira se m'ha fet curta*. (Compressió temporal, OBJECTE longitudinal).
(43) *Mata el temps* com puguis perquè la reunió és en (44) *temps mort*. (Personificació).
Tan de bo aquest (45) *temps dolç* us duri per sempre. (Sinestèsia).

24 De l'entrada *dada* al *Diccionari català-valencià-balear* de l'Institut d'Estudis Catalans en línia.

6.3.3. Referències a PARTS DEL COS

S'ha volgut dedicar un espai del capítol a les expressions relacionades amb PARTS DEL COS. Tot i que moltes d'aquestes expressions tenen a veure amb la direcció DAVANT-DARRERE i els esquemes de l'orientació horitzontal, s'ha optat per integrar-les en el grup d'orientacions de volum perquè la direccionalitat ve donada per la ubicació, en el nostre cos tridimensional, de les diverses parts i extremitats, el moviment i abast de les quals coneixem molt bé.

- (46') *Cap d'Any* és (47) *enfront* nostre i encara no hem preparat res.
Es desperta (48) *a boca de fosc* i se'n va a treballar. (Relacionat amb CONTENIDOR)
(49) *A tocar de Nadal* frisa pel Tió; (50) *a la cua de l'any* veu Reis (51) *davant del nas*.
(52) *Al peu de gener* tant lluny és desembre com febrer.
Si (53) *Nadal és a l'abast*, té (54) *Sant Esteve al costat*.
(46'') *Al cap darrer* decidiren deixar-nos (55) *un temps de coll* per acabar les obres.
Aquesta recepta és (56) *de llarga mà*: la vaig trobar en un quadern de la rebesàvia.

S'observa que les expressions anteriors (almenys les cinc primeres oracions) designen esdeveniments i períodes de temps del futur proper així com ens són properes les parts del cos i és limitat en l'espai l'abast de les nostres extremitats. Es pot dir que es manté la coherència de no poder anar físicament endarrere en el temps malgrat que li «donem» l'esquena; en canvi, l'última oració crea la sensació que els objectes sí que poden viatjar del passat fins a nosaltres a través del temps, encara que, realment, nosaltres també hem viatjat amb ells.

6.3.4. Esquema CENTRE-PERIFÈRIA

Finalment, pel que fa a les expressions que tenen a veure amb l'esquema d'imatge CENTRE-PERIFÈRIA, es palesa que també tenen relació amb altres esquemes d'imatge projectats, com ara CONTENIDOR, PROP-LLUNY, SUPERFÍCIE, OBJECTE, MOVIMENT i LLOC. S'han trobat locucions que indiquen CENTRE, d'altres que indiquen PERIFÈRIA propera i, per últim les que marquen llunyania:

- (57) *Entremig dels trets* es va sentir un crit.
(58) *Pels volts de maig* traurem la roba d'estiu i desarem la d'hivern.
(59) *Al dellà de la collita* ja pateix per la podridura del raïm.

LOCUCIONS DE LES ORIENTACIONS DE VOLUM D' EL TEMPS ÉS ESPAI				
Categoria representant de l'esquema d'imatge	CONTENIDOR	OBJECTE	CENTRE PERIFÈRIA	PARTS DEL COS
Preposició Adverbi	Fora de temps Fora de comptes Dins de termini Dintre del mes	A les acaballes A dades i tomades Al costat de	Al mig (de) Entremig (de) (A l') entorn de Pels volts de Al voltant (de) Als environs de Al dellà A distància Al lluny	Cap d'any/setmana Al cap darrer Enfront de De cara a Davant del nas/ulls
Adjectiu	A ple dia A plena nit A ple migjorn (Agenda) plena/buida A nit closa	Gran dia/nit Gran hora de Llarg/curt Dolç Mort		A boca de fosc/nit Temps de coll Cua d'any A la cua (de)
Verb	(Usats en les locucions) Ser/ésser Quedar(-se) Arribar Entrar ...	Posar/ficar Tenir Fer Donar(-se) Robar Aprofitar Guanyar Voler Perdre Matar ...	(Usats en les locucions) Ser/ésser Trobar-se Anar(-se'n) ...	Al costat (de) A l'abast (de) A tocar (de) De llarga mà Al peu (de)

Taula de locucions de les orientacions de volum de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català

Conclusió

En la realització d'aquest treball s'ha tingut en compte que el temps no és un concepte de tractament senzill encara que estiguem avesats a fer-hi referència. Els títols ajuden a deixar clar el contingut de cada apartat, tot i que estiguin relacionats els uns amb els altres. L'estructura de clara progressió ha permès anar avançant en el treball sense haver de definir conceptes fora de lloc o que ja havien d'haver-se definit amb anterioritat.

S'han donat a conèixer quatre obres bàsiques de la Lingüística Cognitiva, amb tres autors que aporten una nova visió, no només de la lingüística, sinó també de la filosofia, cosa que ha permès enfilars al camp de la metàfora conceptual i fer-lo accessible als desconeguts de forma planera per poder entendre'n els mecanismes de producció i els elements que hi prenen part. En aquest sentit, s'ha donat més importància a les metàfores orientacionals que no pas a les ontològiques, tot i que també hi apareixen les conceptualitzacions del temps com a objecte i recurs valuós per la relació que tenen amb la corporització.

L'últim capítol del treball ha estat d'elaboració més personal. No per això, però esdevé independent de la resta. Ans al contrari, amb l'última part es demostra la força que la nostra ment corporitzada exerceix davant la realitat abstracta, transformant-la en una altra realitat tangible que coneixem i comprenem a la perfecció. El llenguatge reflecteix aquest canvi i, en el cas de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI, el català està corporitzat fins al punt que parlar del temps és evidenciar la centralitat del nostre cos en l'espai que ens envolta, fent referència a la percepció del moviment, el moviment del nostre cos i la manipulació d'objectes. Les expressions escollides per als exemples d'aquest últim capítol en són una mostra i, a més, contenen coneixement heretat i compartit per la majoria de parlants de català pel que fa a la moral, les creences, les emocions, l'estètica, etc., que defineixen la manera d'entendre el dia a dia de la nostra vida.

A l'hora de parlar dels aspectes concrets de la metàfora conceptual EL TEMPS ÉS ESPAI en català, la divisió per esquemes d'imatge s'ha mostrat adient per a l'estudi de les expressions, i les diverses taules i figures han ajudat a resumir i agrupar la informació a fi que l'espai limitat no fos un problema. Tot i això, davant de la quantitat d'expressions que s'han pogut recollir, es fa palesa la necessitat d'aprofundir en els aspectes culturals de la metàfora conceptual, perquè s'ha observat que aquestes construccions tenen molts matisos semàntics que permeten establir connexions entre llenguatge, experiència corporal i cultura. S'ha observat també que les categories gramaticals juguen un fort paper en la metàfora conceptual. En aquest treball s'hi han tractat majoritàriament els verbs i les locucions (prepositives i adverbials), tot i que les categories nominals també hi tenen presència.

Finalment, cal dir que es pot ampliar el treball prenent moltes més expressions per a l'anàlisi i integrant-hi més a fons *Cognitive Grammar*, de Langacker, i *Constructions*, de Golberg. Malgrat que ambdues obres s'hagin esmentat en aquest treball, només s'ha pogut fer recerca, i encara de forma elemental, de la primera part de l'obra de Langacker.

Referències

- ALLWOOD, Jens (2002). "Language and Time", a Pajusala, Renate; Hennoste, Tiit (Eds.) *Tähendusepüüdja, Catcher of the Meaning*. Publications of the Department of General Linguistics 2, University of Tartu. [Traducció anglesa de "Språk & tid", Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics, 22. University of Göteborg, Dept. of Linguistics].
- BORODITSKY, Lera (2011). "How Languages Construct Time", a Dehaene, Stanislas; Brannon, Elizabeth (Ed.). *Space, Time and Number in the Brain* (333-341). Londres: Elsevier Inc.
- CASASANTO, Daniel (2010). "Space for Thinking", a Evans, Vyvyan; Chilton, Paul (Ed.). *Language, Cognition, and Space: State of the art and new directions* (453-478). Londres: Equinox.
- CORTÈS, Montserrat (2006). *Introducció a la psicologia del llenguatge i de la comunicació*. Barcelona: Universitat de Barcelona («Textos Docents», 312).
- ESPINAL, M. Teresa (2006 [2004]). *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Barcelona/València: Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de València, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- EVANS, Vyvyan (2004). *The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- EVANS, Vyvyan (2007). "How We Conceptualise Time: Language, Meaning and Temporal Cognition", a Vyvyan Evans et al. (Ed.). *The Cognitive Linguistics Reader* (733-765). London/Oakville: Equinox.
- EVANS, Vyvyan (2015). "Time", a Eva Davrowska I Dagmar Divjak (Ed.). *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlin/Boston: Mouton de Gruyter.
- FLAHERTY, Michael G. (1999). *A Watched Pot: How We Experience Time*. New York: New York University Press.
- FONT, Ramon (1984 [1900]). *Refranys de la llengua catalana*. Sant Cugat del Vallès: E.R. Edicions Catalanes.
- GIMENO, Antoni; ROURA, Amadeu (1982). *Anys i panys. Refranys i tradicions del curs de l'any*. Barcelona: Graó Editorial («Guix», 5).
- GOLDBERG, Adele E. (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- GOLDBERG, Adele E. (2006). *Constructions at Work: The Nature of Generalizations in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAMPE, Beate. (Ed.) (2005). *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- HANCOCK, Peter A. (1993). "Body Temperature Influence on Time Perception". *The Journal of General Psychology*, vol. 120. (3: 197-216). Taylor & Francis Publishers.
- JOHNSON, Mark (1987). *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.

- JOHNSON, Mark (2007). *The Meaning of the Body: Aesthetics of Human Understanding*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, George (1987). *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAKOFF, George (1990). "The Invariance Hypothesis: Is Abstract Reason Based on Image-Schemas?". *Cognitive Linguistics* (1: 39-74).
- LAKOFF, George; JOHNSON, Mark (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- LAKOFF, George; JOHNSON, Mark (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. [Edició de 2003].
- LANGACKER, Ronald W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 1: *Theoretical Prerequisites*. Stanford: Standord University Press.
- LANGACKER, Ronald W. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 2: *Descriptive Application*. Stanford: Standord University Press.
- LANGACKER, Ronald W. (2005). "Construction Grammars: Cognitive, Radical and Less So", a Francisco J. Ruiz de Mendoza Ibáñez i M. Sandra Peña Cervel (ed.). *Cognitive Linguistics: Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction* (101-159). Cognitive Linguistics Research. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LANGACKER, Ronald W. (2008). *Cognitive Grammar: a Basic Introduction*. Nova York: Oxford University Press.
- MANDLER, Jean M.; PAGÁN, Cristóbal (2014). "On defining image schemas". *Language and Cognition* (6: 510-532).
- PARÉS, Anna (1999). *Tots els refranys catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- PUJOL, Josep (1999). *5.000 refranys de nostra terra*. Tarragona: Arola Editors.
- RADDEN, Günter (2003). "The Metaphor TIME AS SPACE Across Languages", a Baumgarten, Nicole et al. (Ed.). *Übersetzen, interkulturelle Kommunikation, Spracherwerb und Sprachvermittlung—Das Leben mit Mehreren Sprachen: Festschrift für Juliane House zum 60. Geburtstag* (225-238). Bochum: Aks-verlag.
- RUSSELL, Bertrand (2010 [1961]). *Una història de la filosofia occidental. Filosofia antiga, catòlica i moderna*. Barcelona: Edicions 62 («labutxaca») [traducció de Jordi Solé Tura].
- SINHA, Cris; GÄRDENFORS, Peter (2014). "Time, Space and Events in Language and Cognition: a Comparative View". *Annals of the New York Accademy of Sciences*, vol. 1326 (72-81).
- SLOBIN, Dan I. (1996). «From "Thought and Language" to "Thinking for Speaking"», a J. J. Gumperz i S. C. Levinson (Ed.). *Rethinking Linguistic Relativity* (70-96). Cambridge: Cambridge University Press.
- SORIANO, Cristina (2012). "La metáfora conceptual", a Iraide Ibarretxe-Antuñano i Javier Valenzuela (Dir.). *Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos.
- ZAKAY, Dan; BLOCK, Richard A. (1997). "Temporal cognition". *Current Directions in Psychological Science* (6: 12–16).

ANNEX

Locucions, frases fetes i refranys amb semàntica temporal

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
De primer moment	Abans	No cremar llum	Afanyar-se
Fer cosa (d'algun temps)	Abans	Passar camí	Afanyar-se
Temps enrere	Abans	Donar-se un maig (de fer alguna cosa)	Afartar-se
Fer divendres	Abstinència	Fer-se un maig (de fer alguna cosa)	Afartar-se
Temps de vaques grasses	Abundància	Als encontorns (d'algun lloc)	Afores
A final de	Acabament	En bona hora	Afortunadament
A les rerialles de	Acabament	Eixir-li el sol a mitjanit (a algú)	Afortunat
Al cap del carrer	Acabament	Passar una bona ratxa	Afortunat
I santes pasqües	Acabament	Estar a ses darreres	Agonitzar
Punt i apart	Acabament	Donar part a la nit	Ajocar-se
Enterrar el carnaval	Acabar	Tenir espera	Ajornable
Matar-ho	Acabar	Demà serà un alte dia	Ajornament
Posar terme (a alguna cosa)	Acabar	Un altre dia, germà	Ajornament
Tal dit, tal fet	Acomplert	Deixar refredar (alguna cosa)	Ajornar
Fer-se ençà	Acostar-se	Donar allargs a	Ajornar
D'ara	Actual	Dormir-hi	Ajornar
D'avui	Actual	Guanyar temps	Ajornar
De moda	Actual	No veure el moment (de fer alguna cosa)	Ajornar
Del moment	Actual	Posar en sal	Ajornar
Del temps	Actual	Anar-se'n en allargs	Ajornar-se
El mes que corre	Actual	En suspens	Ajornat
En curs	Actual	A l'aurora	Alba
Al present	Actualment	A punta d'alba	Alba
Als nostres dies	Actualment	A punta de dia	Alba
Ara com ara	Actualment	A punta de sol	Alba
Avui dia	Actualment	A trenc d'alba	Alba
D'actualitat	Actualment	A trenc de dia	Alba
D'un temps a aquesta banda	Actualment	Al cant del gall	Alba
El dia d'avui	Actualment	Al gall cantant	Alba
En l'actualitat	Actualment	Al primer llustre	Alba
A dia adiat	Adiament	Al rompent de l'alba	Alba
A dia cert	Adiament	De matinada	Alba
A dia sabut	Adiament	A la sortida del sol	Albada
D'avui en quinze	Adiament	A sol eixit	Albada
D'avui en vuit	Adiament	A sol ixent	Albada
Mai no ho hauria dit	Admiració	De jorn	Albada
L'edat de la poca solta	Adolescència	El sol crema la lluna	Albada
L'edat del pavo	Adolescència	Fer festa grossa/major	Alegrear-se
Veure (alguna cosa) d'una hora lluny	Adonar-se	No tenir mala hora mai	Alegre
De mig temps	Adult	Amb tant	Aleshores
Haver passat les quatre creus	Adult	A l'encop	Alhora
Haver tombat la cinquantena	Adult	A la vegada	Alhora
Major d'edat	Adult	Al mateix temps	Alhora
Ja s'ho trobarà	Advertiment	De camí	Alhora
Fer camí	Afanyar-se	Allà d'enllà (d'algun lloc)	Allà

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Allà dellà (d'algun lloc)	Allà	En altre temps	Antigament
Allèn de	Allà	En aquell temps	Antigament
Enllà d'enllà	Allà	En l'antic	Antigament
Fer-se enllà	Allunyar-se	En temps primer	Antigament
Tirant curt	Almenys	Temps enrere	Antigament
Dia per altre	Alternant	Temps era temps	Antigament
Un dia sí i un dia no	Alternant	Temps ha	Antigament
Adés...adés	Alternativament	D'abans	Antiquat
Ara...adés	Alternativament	De l'antigalla	Antiquat
Ara...ara	Alternativament	De l'antigor	Antiquat
D'aquí a aquí...d'aquí a aquí	Alternativament	Passat de moda	Antiquat
Tan aviat...com	Alternativament	Any de gràcia	Any
Un dia part altre	Alternativament	Any de plor	Any
Un dia sí i un altre no	Alternativament	Any del Senyor	Any
Una vegada...una vegada	Alternativament	Any nou	Any
Punt negre	Amenaça	Cap d'any	Any
Punt negre a l'horitzó	Amenaça	Cua d'any	Any
Donar-se mal temps	Amoïnar-se	Entrada d'any	Any
Tenir un bon dia	Animat	Entre any	Any
Les noces d'argent	Aniversari	Any de comiat	Anyada
Les noces d'or	Aniversari	A corre-corrents	Apressadament
Les noces de diamant	Aniversari	A corre-cuita	Apressadament
Les noces de platí	Aniversari	A cremadent	Apressadament
Ça enrere	Antany	A cuita-corrents	Apressadament
Més amunt	Anteriorment	En una correguda	Apressadament
Una vegada	Anteriorment	Forçar el pas	Apressar-se
D'anys	Antic	Entorn de	Aproximadament
De gran res abans	Antic	Pels volts de	Aproximadament
De l'any de la picor (etc.)	Antic	Prop de	Aproximadament
De llarga mà	Antic	A hores d'ara	Ara
De quan els buscallers parlaven	Antic	Ara per ara	Ara
De quan Judes era fadrí i sa mare festejava	Antic	Ara si mai	Ara
De temps	Antic	En aquest moment	Ara
De vell	Antic	Arbre de Nadal	Arbre
Del temps d'Adam	Antic	Anar a parar (a algun lloc)	Arribar
Fer olor de naftalina	Antic	Anar a petar (a algun lloc)	Arribar
Vell com els camins	Antic	Anar a raure (a algun lloc)	Arribar
Abans d'hora	Anticipadament	Fer cap (a algun lloc)	Arribar
Amb temps	Anticipadament	Jugar-se el sol abans de néixer	Arriscar-se
Per endavant	Anticipadament	Jugar-se el sol abans que surti	Arriscar-se
Fer Pasqua abans de Rams	Anticipar	A tret	Assequible
Passar al davant (d'algú)	Anticipar-se	Aixecar-se el dia	Asserrenar-se
A l'antigor	Antigament	Fer calendari de	Atendre
Al temps que les bèsties parlaven	Antigament	Fer port	Aturar-se
D'antic	Antigament	Prendre port	Aturar-se

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Punt mort	Aturat	A posta de sol	Capvespre
Temps mort	Aturat	A sol baix	Capvespre
Fer el seu camí	Avançar	A sol colgat	Capvespre
Guanyar temps	Avançar	A sol post	Capvespre
Guanyar terreny	Avançar	A toc d'oració	Capvespre
Tirar milles	Avançar	Al caient del sol	Capvespre
Anar al davant de	Avantatjar	Al capvespre	Capvespre
Més estret que l'abril	Avar	Al primer foscant	Capvespre
A poc estant	Aviat	Cap al tard	Capvespre
A primera hora	Aviat	Entre dos foscants	Capvespre
Abans de gaire	Aviat	Entre dos llostres	Capvespre
Al més aviat	Aviat	Entre dues fosques	Capvespre
Al més aviat possible	Aviat	Entre dues llums	Capvespre
Com més aviat millor	Aviat	Tots els sants tenen vuitada	Capvuitada
D'hora	Aviat	Del moment que	Car (conj.)
D'un dia a l'altre	Aviat	Nit de noces	Casament
D'un moment a l'altre	Aviat	Albada general	Cercavila
D'una hora lluny	Aviat	Tan cert com que ara és de dia	Cert
De seguida	Aviat	Sessió contínua	Cinema
En breu	Aviat	Alçar-se el dia	Clarejar
No ésser cap hora	Aviat	Apuntar el dia	Clarejar
Sa figa encara no és madura	Aviat	Apuntar l'alba	Clarejar
De calendari	Bell	Despuntar el dia	Clarejar
Guanyar-hi l'estona	Beneficiar-se	Esclarir-se el dia	Clarejar
Estar de bona lluna	Benhumorat	Fer-se de dia	Clarejar
Fer quatre hores	Berenar	Néixer el dia	Clarejar
Any de traspàs	Bixest	Rompre el dia	Clarejar
No tocar ni quarts ni hores	Boig	Fer un bisbe	Coincidir
Bon temps	Bonança	A entrada (d'algun temps)	Començament
L'estiu de sant Martí	Bonança	A l'entrant (d'algun temps)	Començament
Durar de Nadal a Sant Esteve	Breu	A l'inici de	Començament
Foc d'encenalls	Breu	A l'origen de	Començament
Foc de palla	Breu	A la primera paraula	Començament
En quatre ratlles	Breument	D'entrada	Començament
En una paraula	Breument	Fer el primer pas	Començar
Parla quan les gallines pixin	Callar	Prendre naixement	Començar
Dies forts	Calor / Fred	A mig	Començat
Passar la vida	Campar	Fins ara	Comiat
A rampells	Capritxosament	Fins aviat	Comiat
A boca de fosc	Capvespre	Fins després	Comiat
A entrada de fosc	Capvespre	Fins més tard	Comiat
A hora baixa	Capvespre	Ja ens veurem	Comiat
A hora foscant	Capvespre	Passi-ho bé	Comiat
A la caiguda del dia	Capvespre	Que vagi bé	Comiat
A la caiguda del sol	Capvespre	Visqueu molts anys	Comiat

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Cap de més	Commemoració	Al deçà de	Deçà
El dia dels morts	Commemoració	Una vegada per sempre	Definitivament
Tots Sants	Commemoració	Una vegada per totes	Definitivament
Un minut de silenci	Commemoració	Com el dia de néixer	Dejú
Fer l'any (d'alguna cosa)	Commemorar	(D'algun temps) a aquesta part	Des
Fer els anys	Complir	A comptar (d'algun moment)	Des
Fer fira	Comprar	A datar (d'algun dia)	Des
Mort eterna	Condemna	A partir de	Des
Sempre que	Condicció	D'ençà	Des
Fer dissabte	Confessar	De part de darrere	Des
En cadena	Consecutiu	Passar una mala ratxa	Desafortunat
A continuació	Consecutivament	Tenir una mala ratxa	Desafortunat
No passar els anys (per algú)	Conservar-se	Tenir el dia sis	Desanimat
Cada dia	Constantment	Tenir un mal dia	Desanimat
De dia en dia	Constantment	Tururut dotze hores	Desaparició
Cara de Pasqua	Content	Perdre l'estona	Desaprofitar
A cada instant	Contínuament	Ara pla	Desaprovació
A carrera feta	Contínuament	Fer diumenge	Descansar
A corrua feta	Contínuament	Estar a tres quarts de quinze	Descentrat
A raig fet	Contínuament	Tirar enrere	Desdir-se
Adés...adés	Contínuament	Tornar enrere	Desdir-se
De continu	Contínuament	Eixir de mal any	Desempobrir-se
Sense parar	Contínuament	Treure el ventre de mal any	Desempobrir-se
Passar endavant	Continuar	Sentir els quarts i les hores no	Desentendre's
Per obra i servei	Contracte	Fer el seu curs	Desenvolupar-se
A brida abatuda	Corrents	Seguir el seu curs	Desenvolupar-se
A camades	Corrents	Veure-ho negre	Desesperança
A grans passes	Corrents	Haver nascut en divendres	Desgraciat
A terminis	Crèdit	A altra hora	Deshora
Entre dos llustres	Crepuscle	A deshora	Deshora
Menjar (alguna cosa) de verd en verd	Cuitmenjar	Fora d'hora	Deshora
A bo de	Culminant	No veure el moment (de fer alguna cosa)	Desitjar
Flors de maig	Culte	No veure l'hora i el punt (de fer alguna cosa)	Desitjar
Setmana cultural	Cultural	Voler postes de sol i caps de setmana	Desitjar
Contra rellotge	Cursa	Viure al dia	Despreocupar-se
Més curt que el dia de sant Tomàs	Curt	A llarg tret	Després
D'última hora	Darrer	A poc d'espai	Després
D'un temps a aquesta banda	Darrerament	Al cap (d'algun temps)	Després
Dia per dia	Data	Al cap darrer	Després
Tal dia com avui	Data	En acabat de	Després
A les barbes (d'algú)	Davant	En una poca hora	Després
Al davant de	Davant	Més tard	Després
Davant dels nassos	Davant	Una vegada	Després
Enfront de	Davant	Robar-li el temps (a algú)	Destorbar
Tenir (algú o alguna cosa) davant dels ulls	Davant	El com i el quan	Detall

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
El com, el quan i el perquè	Detall	Tenir (alguna cosa) en quarantena	Dubtar
Llibre d'hores	Devocionari	Ésser llarg (de fer alguna cosa)	Durable
A ple dia	Dia	Més llarg que una processó	Durable/Llarg
A ple migjorn	Dia	Durar més que foc de pinyol	Durador
Al fil del dia	Dia	Durar vida de cristians	Durador
Cap de més	Dia	Harver-n'hi per dies	Durador
Cap de setmana	Dia	Més llarg que la vida perdurable	Durador
De bell de dia	Dia	Més llarg que la Pàssia	Durador/Llarg
De dia	Dia	Més llarg que la Quaresma	Durador/Llarg
De part de dia	Dia	Al llarg de	Durant
De sol a sol	Dia	Anar llarg	Durar
Dies ha	Dia	Haver-n'hi per estona	Durar
Entre dia	Dia	Haver-n'hi per temps	Durar
Ésser clar	Dia	Estar a la ratlla de	Edat
Gran dia	Dia	Tenir (tants) anys a cada cama	Edat
Gran hora del dia	Dia	Tenir (tants) anys ben comptats	Edat
A diari	Diàriament	Tenir (tants) anys i els de la faixa	Edat
Cada dia	Diàriament	Tenir (tants) anys i les dents	Edat
De dia en dia	Diàriament	Tenir l'edat de Crist	Edat
Un dia part altre i dos arreu	Diàriament	Tenir temps	Edat
Un dia sí i l'altre també	Diàriament	Fer Pasqua abans de Rams	Embaràs
Com de la nit al dia	Diferent	Encara ara	Encara
Temps difícils	Dificultat	Perdre temps	Endarrerir-se
Ara caic, ara m'aixeco	Difícilment	A l'altre dia	Endemà
Déu ajut quan	Dilació	D'un dia per l'altre	Endemà
Ja en parlarem	Dilació	L'endemà	Endemà
Ja ho trobarem	Dilació	Pondre's el sol	Enfosquir-se
No trobar el moment (de fer alguna cosa)	Dilació	De l'any	Enguany
Anar a la volta (d'algun lloc)	Dirigir-se	A l'altre banda	Enllà
Encaminar els seus passos	Dirigir-se	Arribar i empènyer	Enllestir
Fer proa	Dirigir-se	Arribar i fènyer	Enllestir
Disc de llarga durada	Disc	Arribar i moldre	Enllestir
A estones	Discontínuament	Passar via	Enllestir
A flotons	Discontínuament	Enmig de	Enmig /entre
Segons com	Discontínuament	Dia gris	Ennuvolat
Cada dia...menys	Disminució	Tenir males llevades	Enrabiarse
Sempre balla amb sa més lletja	Dissortat	A l'entorn de	Entorn
Ara es lleva	Distracció	Al voltant de	Entorn
Tenir el cap a tres quarts de quinze	Distret	A l'entrant (d'algun lloc)	Entrada
El dia del Senyor	Diumenge	A cavall de	Entre
El dia dominical	Diumenge	A cavall entre	Entre
Anar de glorificat a matines	Divagar	En l'endemig	Entretant
Més dolent que el fred tardà	Dolent	D'entretemps	Entretemps
Fer la migdiada	Dormir	De migtemps	Entretemps
Posar (alguna cosa) en quarentena	Dubtar	Despendre el temps	Entretenir-se

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Fer estaries	Entretenir-se	Com és ara	Exemple
Fer temps	Entretenir-se	Tenir anys d'ofici	Experimentat
Fer volar coloms	Entretenir-se	Mai no vist	Extraordinari
Gronxar-s'hi	Entretenir-se	Passar a la història	Famós
Matar el temps	Entretenir-se	Passar a la posteritat	Famós
Matar l'aranya	Entretenir-se	Per entregues	Fascicle
Matar l'avorriment	Entretenir-se	Tenir tela per estona	Feinada
Matar l'estona	Entretenir-se	Bon any nou	Felicitació
Matar les hores	Entretenir-se	Bon Nadal	Felicitació
Parar-se en cametes de mosca	Entretenir-se	Feliç any nou	Felicitació
Parar-se en una mosca	Entretenir-se	Felices vigílies	Felicitació
Passar l'estona	Entretenir-se	Per molts anys	Felicitació
Perdre el temps	Entretenir-se	Cap de setmana	Festa
Entrar en dies	Envellir	Casament de Cap d'Any	Festa
Posar anys	Envellir	Dissabte bord	Festa
Estar passat (algú)	Envellit	Fer dilluns	Festa
Trempa matineria	Erecció	Fer pont	Festa
Temps lliure	Esbarjo	Passat festes	Festes
Aprofitar el temps	Esmerçar	Dia de folga	Festiu
Tenir els dies comptats	Espatllat	Dia de missa	Festiu
Fer calendaris	Especular	El dia del judici	Fi (f.)
Color de verd d'espera	Espera	El judici final	Fi (f.)
Color de verd d'espera i folrat de passatemps	Espera	La consumació dels segles	Final
Encara és hora que	Espera	Traca final	Final
Trucada en espera	Espera	A carrera llarga	Finalment
A l'espera de	Esperant	A dades i tomades	Finalment
Donar temps al temps	Esperar	A fi de comptes	Finalment
Fer antecambra	Esperar	A l'últim	Finalment
Fer cua	Esperar	A la darrera de	Finalment
Fer-s'hi vell (a algun lloc)	Esperar	A la fi	Finalment
De tant en tant	Esporàdicament	A les acaballes de	Finalment
De tard en tard	Esporàdicament	A última hora	Finalment
Viure al dia	Estalviar	A última instància	Finalment
De vacances	Estiuejant	Al cap darrer	Finalment
Fer s'estada	Estiuejar	Al final de	Finalment
Estones perdudes	Estona	En darrer terme	Finalment
Hores mortes	Estona	En fi	Finalment
Una bella estona	Estona	Hora per hora	Finalment
Pels segles dels segles	Eternament	Per acabar	Finalment
La glòria celestial	Eternitat	Per fi	Finalment
La glòria eterna	Eternitat	Caure el dia	Fosquejar
La vida eterna	Eternitat	Fer-se de nit	Fosquejar
Veure (alguna cosa) d'una hora lluny	Evident	A l'ordre del dia	Freqüent
Veure's d'una llegua lluny	Evident	Ésser el nostre pa de cada dia	Freqüent
Una hora de rellotge	Exactitud	Amb freqüència	Freqüentment

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Quart i moment	Freqüentment	Una hora de rellotge	Hora
Tot sovint	Freqüentment	La setmana entrant	Immediat
Fruita del temps	Fruita	A cop calent	Immediatament
A la llarga	Futur	A l'acte	Immediatament
A llarg terme	Futur	A l'instant	Immediatament
A llarg termini	Futur	A poc d'espai	Immediatament
A mitjà terme	Futur	A poc instant de	Immediatament
A mitjà termini	Futur	Al moment	Immediatament
A partir d'ara	Futur	Amb el menjar a la boca	Immediatament
Amb el temps	Futur	Avui per demà	Immediatament
Anar lluny	Futur	D'aquí res	Immediatament
Avui per demà que	Futur	De calent en calent	Immediatament
D'ací avant	Futur	De continent	Immediatament
D'aquí a	Futur	De mantinent	Immediatament
D'ara endavant	Futur	De seguida	Immediatament
D'avui endavant	Futur	En breu	Immediatament
De cara a	Futur	O ara o mai	Immediatament
Demà passat	Futur	Tan aviat...com	Immediatament
Demà passat l'altre	Futur	Tot d'una que	Immediatament
Demà passat no, l'altre	Futur	Tot seguit	Immediatament
Demà que	Futur	A la mínima	Immediatesa
Des d'ara	Futur	A la mínima de canto	Immediatesa
Després-demà	Futur	De temps immemorial	Immemorial
El dia de demà	Futur	Ésser cosa feta	Imminent
En endavant	Futur	Estar leri-leri	Imminent
L'endemà	Futur	Estar per caure	Imminent
L'endemà passat	Futur	Estar si cau no cau	Imminent
L'endemà passat l'altre	Futur	A punt (de fer alguna cosa)	Imminentment
Temps a venir	Futur	Sant tornem-hi	Impaciència
Un dia	Futur	No tenir aturador	Imparable
Un dia d'aquests	Futur	No tenir ni fre ni aturador	Imparable
Gratar-se els collons	Gandulejar	Fer veure la lluna al mig del dia	Impossible
Gratar-se la panxa	Gandulejar	A contratemps	Imprevistament
Gratar-se la xona	Gandulejar	Any prim	Improductiu
Les calendes de gener	Gener	Mal any	Improductiu
A tombar (d'algun lloc)	Girant	Tenir una hora bèstia	Imprudent
Fer l'agost	Guanyar	Ésser el conte de la vella	Inacabable
Fruita del temps	Habitual	Ésser el conte de mai no acabar	Inacabable
A tot past	Habitualment	Més llarg que un dejuni	Inacabable
Flors de maig	Hiperdulia	Més llarg que un dia sense pa	Inacabable
Cara de Dijous Sant i fets de Carnestoltes	Hipòcrita	No tenir fi	Inacabable
Llarg de dir	Història	Sense mai acabar	Inacabable
Hora extra	Hora	A la meitat	Inacabat
Hora punta	Hora	A mig camí	Inacabat
Un quart de	Hora	Ja veurem com acaben ses misses	Incert

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Anar-se'n de santificat a matines	Incongruent	En un pensament	Instant
En estat crepuscular	Inconscient	En un santiamén	Instant
No fer cap any de tretze mesos	Inconstant	En un tancar i obrir d'ulls	Instant
Ara li fan el mànec	Incredulitat	En un tres i no res	Instant
Com ara plouen naps	Incredulitat	En una exhalació	Instant
Demà m'afaitaràs	Incredulitat	De llampada	Instantàniament
Es diu aviat	Incredulitat	Ja és hora de	Instar
Ja m'ho diràs demà	Incredulitat	Fora d'hora	Intempestivament
Prest o tard	Indefectiblement	A la primera	Intent
Tard o d'hora	Indefectiblement	Ésser l'obra de la seu	Interminable
Un dia o altre	Indefectiblement	Ésser l'obra del miracle	Interminable
Vingui el que vingui	Indefectiblement	Més llarg que un diner de fil	Interminable
Tal dia farà un any	Indiferència	A batzegades	Intermitentment
Ni mai	Indiferentment	A estones	Intermitentment
Temps incert	Inestabilitat	A estones perdudes	Intermitentment
Nit eterna	Infern	A glopades	Intermitentment
Pena eterna	Infern	A glops	Intermitentment
Més clars que els campanars	Infreqüent	A intervals	Intermitentment
Passar mala nit i poc peix	Infructuós	A ràfegues	Intermitentment
A començament de	Inici	A tongades	Intermitentment
A principi de	Inici	Amb comptagotes	Intermitentment
A la primeria de	Inicialment	Anar a ratxes	Intermitentment
Al començament de	Inicialment	Temps mort	Interrupció
Al principi de	Inicialment	A intervals	Interval
Començar el dia	Iniciar	Veure venir (algú)	Intuir
Ara l'un ara l'altre	Ininterrompudament	Perdre es temps i sa llavor	Inútil
En un sol cop	Ininterrompudament	Perdre l'estona	Inútil
Sense parar	Ininterrompudament	Pèrdua de temps	Inutilitat
Sense precedents	Innovador	Fer de la nit dia	Invertir
Ara és hora de tocar a temps	Inoportú	Fer del dia nit i de la nit dia	Invertir
A deshora	Inoportunament	No tocar ni quarts ni hores	Irreflexiu
A destemps	Inoportunament	A dies	Irregularment
Mai no vist	Insòlit	A estonades	Irregularment
Amb una esgarrapada	Instant	A llunes	Irregularment
En menys d'un no res	Instant	Estrènyer el cul després d'haver fet el pet	Irreparable
En un ai	Instant	Hores feineres	Jornada
En un amés	Instant	Jornada intensiva	Jornada
En un batre d'ulls	Instant	De la primera volada	Jove
En un credo	Instant	De poca edat	Jove
En un dir ai	Instant	Home de bona edat	Jove
En un dir amés	Instant	Menor d'edat	Jove
En un dir Jesús	Instant	A la flor de l'edat	Joventut
En un dos per tres	Instant	A la flor de la joventut	Joventut
En un girar d'ulls	Instant	A la flor de la vida	Joventut
En un no res	Instant	A la primavera de la vida	Joventut

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Els anys verds	Joventut	L'any d'en Quinze	Mai
En la seva època	Joventut	L'any d'en Quirze	Mai
No haver-hi quinze anys lleigs	Joventut	L'any de la picor	Mai
El mes del Sagrat Cor	Juny	L'any xeix	Mai
Cara de maig	Juvenil	La setmana dels set diumenges	Mai
Dia de cada dia	Laborable	La setmana dels tres dijous	Mai
Dia de festa	Laborable	La setmana que no farà vent	Mai
Entre setmana	Laborable	Mai de la vida	Mai
Ni mai que	Lamentació	Mai del món	Mai
Setmana blanca	Lectiu	Mai dels mais	Mai
Setmana verda	Lectiu	Mai més	Mai
Gastar cera	Lent	Mai per mai	Mai
Més catxasser que el rellotge de la Seu	Lent	Ni a la de tres	Mai
Voler temps (alguna cosa)	Lent	Ni a mils	Mai
A foc lent	Lentament	Ni a tirs	Mai
A pams	Lentament	Ni amb fum de sabatots	Mai
A poc a poc	Lentament	Ni per un mal de morir	Mai
Anar a espai	Lentament	Ni un punt ni una hora	Mai
Anar d'espai	Lentament	Pel segar del mes de maig	Mai
El sol colgat serà vespre	Lentitud	Per cap diner del món	Mai
A la ratlla de	Límit	Per cap vent del món	Mai
Temps lliure	Lleure	Per cosa del segle	Mai
El sol dels gitanos	Lluna	Per cosa en el món	Mai
Lluna en quart creixent	Lluna	Per res del món	Mai
Lluna en quart minvant	Lluna	Pus mai	Mai
Lluna nova	Lluna	Quan les gallines trauran dents	Mai
Lluna plena	Lluna	Quan pixin les gallines	Mai
A distància	Lluny	Sota cap concepte	Mai
A la llunyania	Lluny	Un dia no i l'altre tampoc	Mai
A la quinta forca	Lluny	El mes de Maria	Maig
A la quinta punyeta	Lluny	Majoria d'edat	Majoritat
A llarga distància	Lluny	Ocell de mal averany	Malaventurós
Al dellà (d'algun lloc)	Lluny	Ocell de mal temps	Malaventurós
Al lluny	Lluny	Buscar postes de sol i caps de setmana	Malfeiner
Al lluny del lluny	Lluny	Estar de mala lluna	Malhumorat
Allà on Jesucrist va perdre l'espardenya	Lluny	Tenir el dia sis	Malhumorat
Allí enllà (d'algun lloc)	Lluny	Tenir mala lluna	Malhumorat
Haver-n'hi un bon tros	Lluny	Tenir un dia dolent	Malhumorat
La tercera edat	Maduresa	Tenir un mal dia	Malhumorat
Magre com un Dijous Sant	Magre	No passar el temps (per algú)	Mantenir-se
A les calendes gregues	Mai	No passar els anys (per algú)	Mantenir-se
En cap cas	Mai	Portar bé els anys	Mantenir-se
En cap concepte	Mai	Ses seques de gener	Mar
En ma vida	Mai	A sol alt	Matí
Farà bon sol quan	Mai	De matí	Matí

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Dia clar	Matí	En el temps de dir una Ave Maria	Moment
A hores petites	Matinada	Fins ací	Moment
A les petites	Matinada	Ja és hora de	Moment
No ésser encara ni una hora ni una altra	Matinada	L'hora de la veritat	Moment
Tard de la nit	Matinada	Entrar i sortir	Momentani
Ésser dia de matines	Matinar	A les portes de la mort	Moribund
Fer la matinada	Matinar	Estar a les acaballes	Moribund
Fer matines	Matinar	Tenir els dies comptats	Moribund
Tocar matines	Matinar	Finir els seus dies	Morir
Llevar-se primer que la màrrega	Matinejar	Arribar-li l'hora (a algú)	Morir-se
Tirant llarg	Màxim	Dormir el son etern	Mort
A la meitat de	Meitat	El dia darrer	Mort
A mig	Meitat	Els últims moments	Mort (f.)
Treure el ventre de mal any	Menjar	L'hora de la mort	Mort (f.)
Tenir els dies dolents	Menstruar	L'hora fatal	Mort (f.)
Tenir la mala setmana	Menstruar	L'hora suprema	Mort (f.)
A mesura que	Mentre	La darrera hora	Mort (f.)
Amb això	Mentrestant	La nit eterna	Mort (f.)
De moment	Mentrestant	La pau eterna	Mort (f.)
En l'entretant	Mentrestant	Ara per naps ara per cols	Motiu
Any llum	Mesura	Ésser de dies	Nadó
Entremig de	Mig	L'entrada a la vida	Naixença
A migdia	Migdia	Córrer el temps	Navegar
Al mig de	Migdia	Córrer el temps a pal sec	Navegar
Al pic de	Migdia	Fer dissabte	Netejar
Sortir de mal any	Millorar	A les negres de nit	Nit
Minoria d'edat	Minoritat	A nit closa	Nit
Temps de vaques magres	Misèria	A plena nit	Nit
A mig	Mitjan	De nit	Nit
A mitjan	Mitjan	De part de nit	Nit
A hora de prim son	Mitjanit	Ésser fosc	Nit
A mitjanit	Mitjanit	Gran hora de la nit	Nit
Tauleta de nit	Moble	Gran nit	Nit
Estar en voga	Moda	Negra nit	Nit
Del dia	Modern	Sessió golfa	Nit
A temps millor	Moment	A l'alçada de	Nivell
Al punt dolç	Moment	Ocell de nit	Noctàmbul
Al temps d'alçar Déu	Moment	Altra vegada	Novament
Al temps de dir Jesús	Moment	Passar pàgina	Oblidar
Al tombant (d'algun moment)	Moment	Passar ratlla	Oblidar
Ara ve la bona	Moment	El passat, passat	Oblidat
Ara ve la que faltava	Moment	Tan cert com que el sol ha sortit	Obvi
Ara ve quan el maten	Moment	A vegades	Ocasionalment
D'aquí a	Moment	No deixar parar (algú) un instant	Ocupar
En el temps de dir un credo	Moment	Arribar a l'hora de	Oportú

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Arribar a temps	Oportú	Veure's la pedregada a sobre	Perillar
Ésser hora de	Oportú	D'entreguerres	Període / Pau
A bona hora	Oportunament	A temporades	Periòdicament
A temps	Oportunament	A tot estar	Permanent
A temps millor	Oportunament	Any sabàtic	Permís
Al seu dia	Oportunament	Descans sabàtic	Permís
Al seu moment	Oportunament	Fer nit (a algun lloc)	Pernoctar
Al seu temps	Oportunament	De per vida	Perpètuament
Ara bé	Oposició	Veure de lluny	Perspicaç
En temps real	Ordinador	Veure-ho negre	Pessimista
Prendre paciència	Paciència	Tenir vint-i-quatre hores de renda tots els dies	Pobre
Oració dominical	Parenostre	Temps de vaques magres	Pobresa
Esperar l'hora	Parir	Ésser a temps de fer alguna cosa	Possibilitat
Estar fora de comptes	Parir	No se sap mai	Possibilitat
Sortir de comptes	Parir	A sol Colgant	Posta
Primera volta	Part (f.)	A sol ponent	Posta
Diumenge de Rams	Pasqua	En acabat de	Posteriorment
Dilluns de Pasqua	Pasqua	En avant	Posteriorment
El dia del Ram	Pasqua	Més avall	Posteriorment
Pasqua de Resurrecció	Pasqua	A borbollades	Precipitadament
Pasqua Florida	Pasqua	A borbolls	Precipitadament
Primera Pasqua	Pasqua	A bots i empentes	Precipitadament
Setmana pasqual	Pasqua	A cops i empentes	Precipitadament
Setmana Santa	Pasqua	Home de les cavernes	Prehistòric
Abans d'ahir	Passat	Fer ballar gegants abans de Corpus	Prematur
Abans d'ahir l'altre	Passat	En curs	Present
d'època	Passat	Tenir temps per atxes	Prevenir-se
Dellà-ahir	Passat	Saber de quin mal ha de morir	Preveure
Després-ahir	Passat	Veure de lluny	Preveure
Després-anit	Passat	Veure-les a venir	Preveure
Enllà ahir	Passat	Per començar	Prèviament
Ésser aigua passada	Passat	Per endavant	Prèviament
Ésser història	Passat	Primer de tot	Prèviament
L'altra diassa	Passat	Primer que res	Prèviament
L'altra setmana	Passat	Abans de res	Primerament
De quatre dies	Passatger	Abans de tot	Primerament
Fer divendres	Patir	D'antuvi	Primerament
Passar la vida perdurable	Patir	D'arribada	Primerament
En cartera	Pendent	De bell principi	Primerament
Pasqua de Pentecosta	Pentecosta	De bon començament	Primerament
Pasqua Granada	Pentecosta	De bon principi	Primerament
Segona Pasqua	Pentecosta	De moment	Primerament
Covar (alguna cosa) la cendra	Perdurar	De primer	Primerament
No tenir hora segura	Perillar	De primer moment	Primerament
Tenir les hores comptades	Perillar	Tal vegada	Probablement

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Tal volta	Probablement	Al punt	Puntualment
Bon any	Productiu	Com un clau	Puntualment
Renunciar al segle	Professar	Al moment (de fer alguna cosa)	Quan
Ordre del dia	Programa	Sempre que	Quan
Fer llegua per hora	Progressar	Més enllà de	Quantitat
Fer-se un lloc	Progressar	Dijous gras/llarder	Quaresma
Guanyar terreny	Progressar	Dimecres de Cendra	Quaresma
Cada dia...més	Progressió	L'enterrament de la sardina	Quaresma
Cada vegada...més	Progressió	Encara no	Quasi
Per moments	Progressivament	Tantost que	Quasi
A frec de	Prop	En un pim-pam	Ràpid
A l'abast de	Prop	Pensat i fet	Ràpid
A la vora de	Prop	A camades	Ràpidament
A les envistes (d'algun lloc)	Prop	A cent per hora	Ràpidament
A les portes de	Prop	A gambades	Ràpidament
A mà	Prop	Contra rellotge	Ràpidament
A prop de	Prop	Córrer que se les pela	Ràpidament
A quatre passes	Prop	De seguida	Ràpidament
A rampeu de	Prop	En un bot	Ràpidament
A tir	Prop	En un moment	Ràpidament
A tocar (d'algun lloc)	Prop	En un salt	Ràpidament
Al costat de	Prop	En un temps rècord	Ràpidament
Al devora de	Prop	En un tranc	Ràpidament
Al girant	Prop	En un vol	Ràpidament
Al llindar de	Prop	En un volt	Ràpidament
Al peu de	Prop	En una corredissa	Ràpidament
Al tombant (d'algun lloc)	Prop	En una escapada	Ràpidament
Arran de	Prop	Per moments	Ràpidament
Davant dels nassos	Prop	D'ara mateix	Recent
Pels voltants de	Prop	D'última hora	Recent
Pels volts de	Prop	De fa quatre dies	Recent
Per les engires de	Prop	De fresc	Recent
Estar als últims	Proper	De l'hora	Recent
Primer vinent	Proper	De l'última fornada	Recent
Tenir (alguna cosa) en vista	Proposar-se	De poc temps	Recent
Temps de vaques grasses	Prosperitat	Encara és calent	Recent
Tirar endavant	Proseguir	De nou	Recentment
A curt terme	Pròximament	Ara que hi penso	Record
A curt termini	Pròximament	Ara que ho dius	Record
A l'hora	Puntual	Els vells temps	Record
Exacte com un rellotge	Puntual	Fer present (una cosa a algú)	Recordar
A toc d'esquella	Puntualment	Mirar enrere	Recordar
A toc de campana	Puntualment	Tenir present	Recordar
A toc de corneta	Puntualment	Ja ho diré demà	Recordar-se
Al dia	Puntualment	Cada vegada...menys	Regressió

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
Per un seguit	Regularment	A tota hora	Sempre
L'estiuet de sant Martí	Rejoeniment	Ara i sempre	Sempre
Amagar-se els anys	Rejoenir-se	De sempre	Sempre
Plantar-se a (tants) anys	Rejoenir-se	De tota la vida	Sempre
Treure's anys	Rejoenir-se	Des del bressol	Sempre
Treure's anys del damunt	Rejoenir-se	Des del ventre de sa mare	Sempre
Dia de missa	Religiós	Des que el món és món	Sempre
Anar avançat	Rellotge	En tot temps	Sempre
Arriar el rellotge	Rellotge	En tots casos	Sempre
A les quimbambes	Remot	En tots conceptes	Sempre
Ésser la cançó de lenfadós	Repetició	Fins a la mort	Sempre
Més de cent vegades	Repetidament	Nit i dia	Sempre
Una i altra vegada	Repetidament	Per a tota la vida	Sempre
Ésser un rellotge de repetició	Repetitiu	Per sempre	Sempre
Quan Déu voldrà	Resignació	Sempre més	Sempre
Fer-s'hi vell (a algun lloc)	Restar	Sense parar	Sempre
En resum	Resumint	Tot el sant dia	Sempre
En una paraula	Resumint	Tot temps	Sempre
Vetlla pasqual	Resurrecció	Tota la vida	Sempre
De retard	Retardament	Tota vegada que	Sempre
Fer l'advent es sembrat	Retardar-se	Tenir un dia tonto	Sensible
Trobar un ganxo	Retardar-se	Vuit dies	Setmana
Trobar una romeguera	Retardar-se	A l'encop	Simultàniament
Ara hi corro	Reticent	A l'una	Simultàniament
Anar a temps	Ritme	A l'unison	Simultàniament
Fer durada (a algun lloc)	Romandre	A la vegada	Simultàniament
Fer temps	Romandre	A un temps	Simultàniament
Anar a maig	Romeria	A una veu	Simultàniament
Anar a la volta (d'algun lloc)	Rumb	Al mateix temps	Simultàniament
Bon dia	Salutació	D'una vegada	Simultàniament
Bon dia i bona hora	Salutació	De cop	Simultàniament
Bona nit	Salutació	De pas	Simultàniament
Bona nit i bon vent	Salutació	De passada	Simultàniament
Bona nit i bona hora	Salutació	En bloc	Simultàniament
Bona tarda	Salutació	Tirar llarg	Sobrepasar
Bona vesprada	Salutació	Tornar a néixer	Sobreviure
Any sec	Sec	A boca de canó	Sobtadament
Segle d'or	Segle	A l'ensec	Sobtadament
Al darrere de	Seguidament	A les primeres de canvi	Sobtadament
Amb el mos a la boca	Seguidament	D'avui a demà	Sobtadament
Tantost com	Seguidament	De la nit al dia	Sobtadament
Tot d'una que	Seguidament	Tot d'un plegat	Sobtadament
Una vegada	Seguidament	No ésser-hi a temps ni el combregar	Sobtat
A cada punt	Sempre	El sol de mitjanit	Sol
A perpetuïtat	Sempre	A cada moment	Sovint

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
A cada pas	Sovint	Primavera d'hivern	Tardor
Ara i adés	Sovint	A temps	Temporalment
Cada dos per tres	Sovint	De pas	Temporalment
Dia per altre i dos arreu	Sovint	De trànsit	Temporalment
Espès i menut	Sovint	Al seu dia	Temps
Sovint i menut	Sovint	Ara o suara	Temps
Un dia part altre	Sovint	De poc	Temps
Arribar a final de mes	Subsistir	De tard en tard	Temps
Al seu torn	Successivament	De temps en temps	Temps
Posar fi als seus dies	Suïcidar-se	En menys d'algun temps	Temps
Després de tot	Tanmateix	Fer anys i panys	Temps
A alta hora de la nit	Tard	Fer segles	Temps
A aquestes alçades de	Tard	Haver-hi més dies que llonganisses	Temps
A bona hora	Tard	Mai per mai que	Temps
A destemps	Tard	Mai que	Temps
A hora horada	Tard	Mal temps	Temps
A l'hora del porc	Tard	Minuts de pagès	Temps
A les quaranta	Tard	Passar volant	Temps
A les quinze	Tard	Qui sap quan	Temps
A les talúries	Tard	Tard o d'hora	Temps
A les tantes	Tard	Temps difícils	Temps
A tres quarts de quinze	Tard	Temps dolç	Temps
A última hora	Tard	Tenir temps	Temps
Al caient de	Tard	Tot el temps del món	Temps
Al més tard	Tard	A termes	Termini
Amb retard	Tard	Donar (algun temps) de coll (a algú)	Termini
Ara és hora	Tard	Donar (algun temps) de temps (a algú)	Termini
Cantar el porc	Tard	Prendre's (algun temps) de coll	Termini
En mala hora	Tard	Prendre's (algun temps) de temps	Termini
És tard i vol ploure	Tard	Tenir (algun temps) de coll	Termini
Fora d'hora	Tard	Tenir (algun temps) de temps	Termini
Fora de temps	Tard	Repetir les hores	Tocar
Gran dia	Tard	Fer la matinada grassa	Tocatardà
Gran nit	Tard	Donar la paraula (a algú)	Torn
Hora tarda	Tard	Pastat a l'antiga	Tradicional
L'ase ja serà mort de rialles	Tard	Des de sempre	Tradicionalment
Tocar-ne de petites	Tard	Passar la nit en blanc	Tranuitar
Al després dinar	Tarda	Fer hores	Treballar
Arribar a misses dites	Tardar	Fer més hores que un rellotge	Treballar
Arribar als anissos	Tardar	Tenir festa	Treballar
Esperar que ploqui	Tardar	Treballar a mitja jornada	Treballar
Fer salat	Tardar	Trigar anys i panys	Trigar
Fer tard	Tardar	Cara de Divendres Sant	Trist
Voler temps (alguna cosa)	Tardar	Més trist que l'hivern	Trist
A la caiguda de la fulla	Tardor	A la cua de	Últim

Expressió	Concepte Espinal	Expressió	Concepte Espinal
A la reessaga	Últim	A l'hivern de la vida	Vellesa
L'altra vida	Ultratomba	La tercera edat	Vellesa
L'altre barri	Ultratomba	Caure l'any	Venciment
L'altre món	Ultratomba	L'estel del matí	Venus
La llum eterna	Ultratomba	A boca de nit	Vespre
Córrer pressa	Urgència	A encesa de llums	Vespre
Portar pressa	Urgent	A entrada de nit	Vespre
Anar a estonades	Variable	A poqueta nit	Vespre
Anar a estones	Variable	A ranvespre	Vespre
Anar a temporades	Variable	De vespres	Vespre
Anar a tongades	Variable	Hora de llum encendre	Vespre
A la vegada	Vegada	Hora del seny del lladre	Vespre
Adés...adés	Vegada	Fer-se fosc	Vesprejar
Ara...ara	Vegada	Fer-se vespre	Vesprejar
De tant en tant	Vegada	Tombar el dia	Vesprejar
De temps en temps	Vegada	Vestit de nit	Vestit
Mai que	Vegada	Passar la nit del lloro	Vetllar
Ésser de dies	Vell	Passar la nit en blanc	Vetllar
Gent gran	Vell	Passar la nit en clar	Vetllar
Home d'anys	Vell	Robar hores al dormir	Vetllar
Home d'edat	Vell	Robar hores al son	Vetllar
Home d'edat avançada	Vell	Del bressol a la tomba	Vida
Home de temps	Vell	Any de plor	Viduitat
Més vell que Adam	Vell	En vigílies de	Vigília
Més vell que el cagar ajupit	Vell	La setmana entrant	Vinent
Més vell que el pixar a terra	Vell	Primer vinent	Vinent
Més vell que els camins	Vell	Llarga vida a	Visca
Més vell que l'anar a peu	Vell	A la vista	Visible
Més vell que una olivera	Vell	A la vista	Vista
Tenir els anys de Matussalem	Vell	A violari	Vitaliciament
Tenir els seus dies	Vell	Fer anys	Viure
Tenir l'edat del món	Vell	Passar la trista vida	Viure
Tenir molts antany	Vell	Passar la vida	Viure
Vell xaruc	Vell	Als environs (d'algun lloc)	Voltant
A l'edat caduca	Vellesa	Tenir més corda que un rellotge	Xerraire
A l'edat setena	Vellesa		

EL TEMPS ÉS ESPAI en refranys

EGO EN MOVIMENT	Mal pas, <i>passar-lo</i> de pressa.	Lloc en el camí
	De vell enllà no es <i>passa</i> .	Frontera
	Qui dia <i>passa</i> , any empeny.	Pas del temps, lloc.
	Com més <i>anem</i> més/menys valem.	Pas del temps
TEMPS EN MOVIMENT	No diguis hivern <i>passat</i> fins que Sant Jordi no sia estat. Els anys <i>passen</i> com el fum. A mala anyada, donar-li <i>passada</i> . Aigua <i>passada</i> no fa anar lo molí. Rient i plorant el temps <i>va passant</i> . El temps <i>passat</i> , sempre envejat. No diguis mal del dia que <i>passat no sia</i> .	Els esdeveniments ens depassen enllà de la nostra posició
	Quan el temps <i>sigui arribat</i> , sembra sègol, ordi i blat. Sigues dilluns ben <i>arribat</i> , si salut i feina ens has portat. Dilluns <i>arribat</i> , calces velles i acotar el cap. Quan dissabte és <i>arribat</i> , plega Pere i paga Bernat. Després d'un temps en ve un altre. No comptis com a segur el que encara <i>ha de venir</i> . Si veus l'erigó a l'arboçer, la tardor ja ve. Quan ja és <i>vingut</i> el dany, és en va parlar d'antany.	Els esdeveniments vénen cap a nosaltres
	Tot bon dia <i>comença</i> per l'alba. Les bones festes <i>comencen</i> per la vigília. Oreneta arribada, hivernada <i>acabada</i> .	INICI-CAMÍ-FI
	Les hores <i>s'escolen</i> .	MOVIMENT d'un fluid
	L'any nou <i>entra</i> en divendres no plourà i tot seran cendres. El mal any <i>entra</i> nedant.	CONTENIDOR
	Per Sant Pere, el dia <i>enrere</i> . El temps és com la mula: mai <i>recula</i> .	
CICLE	<i>Entre</i> el dia i la nit no hi ha <i>paret</i> ni <i>tabic</i> . El temps és llarg i els dies <i>es toquen</i> .	Frontera (RESISTÈNCIA, DIVISIÓ)
	No hi ha temps que no <i>torni</i> .	ITERACIÓ
	Cada cosa <i>vé a son temps</i> , com les figues a l'agost.	MOVIMENT
CENTRE-PERIFÈRIA	Al juny, l'estiu no és <i>lluny</i> . <i>Del juny enllà</i> , el sol comença a minvar.	PROP-LLUNY
CONTENIDOR	Res fora de son temps dóna profit ni encens. Dins l'abril, no et llevis ni un fil.	DINS-FORA

EL TEMPS ÉS ESPAI en refranys

OBJECTE	<p>El temps <i>perdut</i> mai més torna.</p> <p><i>Perd</i> temps i cabal qui pel superflu deixa el principal.</p> <p>Dia viscut, dia <i>perdut</i>.</p> <p>No et dolgui el temps <i>perdut</i>, sinó el que pots perdre.</p> <p>Cada cosa <i>té</i> son temps.</p> <p>Qui matineja <i>té</i> temps per a tot.</p> <p>Temps de repòs, temps d'obrar; quan <i>hauràs</i> temps no el deixis anar.</p> <p><i>Salva</i> el temps ara que el <i>tens</i>.</p> <p>Més <i>val</i> un avui que deu demàs.</p>	Valuós
	<p>Més <i>llarg</i> que un dia sense pa.</p> <p>L'any dolent els dies són més <i>llargs</i>.</p> <p>Per Sant Joan, el dia més <i>gran</i>.</p>	Mida, forma (lineal, amb volum)
	<p>Qui dia passa, any <i>empeny</i>.</p> <p>Qui menja pa i crema llenya l'hivern <i>empenya</i>.</p>	Manipulable
PERSONIFICACIÓ	<p>Passats Tots Sants, els dies són <i>germans</i>.</p> <p>De dies, no n'hi ha dos de <i>germans</i>.</p> <p>El temps és <i>pare</i> de la veritat.</p> <p>El divendres és <i>fill</i> d'una bruixa, per això arruixa.</p> <p>El gener és <i>l'hereu</i> de l'any i el desembre l'<i>avi</i>.</p>	Família
	<p>Si el gener no <i>neixia</i>, l'any no s'acabaria.</p> <p>Quan el dia <i>creix</i>, el fred neix.</p> <p>Per Sant Vicenç de la Roda, <i>creix</i> el dia una hora.</p>	Etapas de la vida
	<p>Divendres i dimarts són dies <i>malvats</i>.</p> <p>El temps tot ho <i>cura</i>.</p> <p>El més alt i fort és fum: el temps tot ho <i>consum</i>.</p> <p>La mort tot ho <i>trenca</i>.</p> <p>Cada dimarts <i>porta</i> el seu mal.</p> <p>Maig humit <i>fa</i> el pagès ric.</p> <p>En sol <i>matar</i> més el febrer que un carnisser.</p> <p>El dia ho <i>escampa</i> i la nit ho <i>arreplega</i>.</p> <p>Si el dissabte <i>es lleva</i> brut, abans del vespre ha plogut.</p> <p>El mal any entra <i>nedant</i>.</p> <p>El mal hivern de la primavera <i>fa govern</i>.</p> <p>Al temps <i>se li ha de donar</i> el que és seu.</p>	Accions i qualitats humanes